چەند سەرنجێک دەربارەی گرنگی سیاسی و ڕێکخراوەیی مانیفێستی حزبی کۆمۆنیست ... موزەفەر عەبدوڵا

تیبینی یەک:
بیرۆکەو سەرخەتی ئەم بابەتەم مانگێک پیش ١٧٠ یادی بلاوبونەوەی مانیفیست نوسیبوو بریارمدابو لەهەمان ڕۆژدا بلاوی کەمەوە. بەلام بەهۆی ئەوەی دەبو پیشتر لە بلاوکاروەی بەپیشەوەدا بلاوبکریتەوە بویە کەمیك دواکەوت. بە داوای لیبوردنەوە، بە هیوای سودبەخشین بە خوینەرانو خۆ هەر سەرنجو بوجونیکتان هەبو لەسەر بابەتەکە هیوادارم بوم بنوسن تا سودی لیوەرگرم.
کرێکارانی جیهان یەکگرن !
دروشمێکی سەرسورهێنەر لە سێ ووشەدا

بە بۆنەی ١٧٠ هەمین ساڵەی بڵاوبونەوەی مەنیفێستەوە....

پێشەکی:

لینین لە وەسفی مانیفێستدا دەڵێت: لەم کتێبەدا بە چەشنێکی بلیمەت(عبقری) یانە تازەترین بیروڕا لەبارەی جیهان ڕوونکراوەتەوەو پیشاندراوە.ماتریالیزمی راستودروست کە بواری کۆمەڵایەتیش دەگرێتەوە،دیالێکتیک کە فراوانترینو قوڵترین زانستە لەمەڕ پەرەسەندن،تێبینی و سەرنجی خەباتی چینایەتیو ڕۆڵی شۆڕشگێرانەو میژوویی و جیهانی پرۆلیتاریا کە دامەزرێنەری کۆمەڵگای تازەی کۆمۆنیزمە، ڕونکراوەتەوەو خراوەتە ڕوو.
ئەم چەند ڕستەیەی لینین ،کە گەورەترین ڕابەری تیۆری و پراکتیکی سیاسی شۆڕشی سۆسیالیستی کرێکاری بوو دیدگای ڕۆشنو کورتی خۆی لەبارەی گرینگی سیاسی و ڕیکخراوەیی مانیفیست و پێگەو ڕۆڵی شۆرشگێرانەی چینی کرێکار(پرۆلیتاریا) لە کۆمەڵگای مرۆڤایەتیدا دەربڕیوە. وە لەبەر ڕۆشنایی یەکانی مانیفێستو هەلومەرجی کۆمەڵگای ئەو سەردەمەی روسیاو جیهان توانیان چینی کرێکارو تویژە

زەحمەتکێشو چەوساوەکان ڕێکخراو بکەن لە حزبی کۆمۆنیستی بەلشەفی و شورا جەماوەری یەکانو ڕاپەرین و شۆڕش بەرپابکەن.وە لە ئاکامدا دەسەڵاتی چینی بۆرژوازی بڕوخێنن و دەسەڵاتو دەوڵەتی هاوچەرخی یەکێتی سۆڤیەت(یەکێتی شوراکان) دامەزرێننو،هەوڵ بدەن بە ئاڵوگۆڕی شۆرشگیرانەی ئابوری سەرمایەداری بۆ ئابوری کۆمەڵایەتی سۆسیالیستی .

شایانی ئاماژە پێدانە جگە لە لینین زۆر تر لە ڕابەرانی جوڵانەوەی کۆمۆنیستی لە ئاستی جیهان دەربارەی مانیفیست قسەوباسیان کردوەو سەرنجو تێبینی و ڕۆشنگەریان داوە.

لێرەداش بە بۆنەی سەدو حەفتاهەمین یادی دەرچونی یەوە هەوڵ دەدەم چەند سەرنجێک بخەمە ڕوو لەبارەی گرینگی سیاسی و ڕێکخراوەیی مانیفیستەوە ،کە لە تێزی چینی کرێکار بە هێزی تەکخراوەیی خۆی ڕزگاری دەبێت کە لە زۆر جێگادا مارکس و ئەنگلز ئاماژەیان پێداوەو جەختیان لێکردۆتەوە.وە لە دروشمی کرێکارانی جیهان یەکگرن ! دا کە لە ٣ ووشەدا وەک داخوازی یەکو کۆتایی نیشانەی سەرسورماندا کورتیان کردۆتەوە.

***سەرنجی یەکەم :کورتە مێژویەک**

مێژووی دەرچونو بڵاوبونەوەی یەکەم چاپی مانیفێست – بەیان-ی حزبی کۆمۆنیست بە زمانی ئەڵمانی، بە پێی زۆربەی سەرچاوەکان دەکاتە ٣ ڕۆژ بەر لە ڕودانی شۆڕشی ٢٤ شوباتی ١٨٤٨ فەرەنسا .ئەو شۆرشەی ئەگەر هەتا ئێستاش کەسێک بیەوێت لەناوەڕۆکی هەر شۆڕش بگات پێویستە هەردوو شاکارنوسەکەی مارکس – خەباتی چینایەتی لە فەرەنسا و ١٨ برۆمیر لویس بونابورت بخوێنێتەوە.هەرچەند ئەنگڵز لە پێشەکی یەدا دەڵێت مێژووی بڵاوبونەوەی مانیفێست ١٨ مارسی ١٨٤٨ کە ڕۆژی ڕاپەڕینی جەماوەری شاری میلانەیە لە ئیتالیا.

مانیفێستی کۆمۆنیست هەروەک مارکسو ئەنگلز خۆیان لە زۆر پێشەکی ونوسینی تر ئاماژەیان پێداوە بەرنامەی هەمو کۆمۆنیستەکانە لە ڕوی تیۆرو پراتیکەوە – النظریە والتطبيق – لە لایەن کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکانەوە ،کە ڕێکخراوەکی نێونەتەوەیی کرێکاران بوو دەرکراوە. کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکانیش درێژکراوەی یەکێتی زەحمەتکێشانی ئەڵمانیا بوون کە لە ساڵی ١٨٤٥ پێکهاتبون. پاشان ناوی خۆیان گۆڕی بۆ ئەم کۆمەڵەیەو، لە یەکەمین کۆنگرەیان کە لە لەندەن لە ١٨٤٧-٢-٢١ بەستیان ،داوایان لە مارکسو ئەنگلز کرد بەرنامەیەکیان بۆ بنوسن . مارکسو ئەنگڵزیش لەبەر ڕۆشنایی باشە تیۆریو سیاسیو ئابوریو فەلسەفی یەکانیانو، بەڕەچاوکردنی

بەرەو پێشەوەچونی چەندایەتی و چۆنایەتی چینی کرێکارو پێشرەوی یەکانی ڕەوتی کومونیزمی ناو کرێکاران و بزوتنەوەیەکەیان ، ئەم مانیفێستەیان بەیان نوسی. هەر ئەو کاتیش کە ناوی کۆمۆنیزمیان لەنا نەک سوسیالیزم بۆ خۆ جیا کردنەوەیان بوو لە جوڵانەوەو ڕەوتە سۆسیالیستی یەکانی دەرەوەی بزوتنەوەی کرێکاری. لەوانە شوێنکەوتوانی ڕۆبەرت ئۆوین لە بەریتانیاو فوری یەکان لە فەرەنسا کە هیچ پەیوەندی یەکان لەگەڵ کرێکاران نەبولەودەورانە. بەڵام هاوکات ڕەوتێکی تر هەبون لەناو جوڵانەوەی کرێکاریدا کە زۆر چالاک بونو ناوی کۆمۆنیزمیان لەخۆیان نابو ئەوانیش ڕەوتی کۆمۆنیستی ئەکاریزم کایە لە فەرەنساو ڕەوتی ویتڵنگ لە ئەڵمانیا بون . مارکس و ئەنگڵزیش پێیان باشتر بوو ئەم ناوە لە بەرنامەکەیان بێنن.
ئیتر پاش ئەم یەکەمین چاپ بە زمانی ئەڵمانی ،دوای ٣ ساڵی تر یانی ١٨٥٠ بۆ زمانی ئینگلیزی لە لایەن مەدام هەلین ماکفیرلین وەرگێردرایە سەر زمانی ئینگلیزیو چاپو بڵاوکراوەیە. بە دوای ئەو دوو زمانە بە دە ساڵ بە زۆربەی زمانە ئەوروپایی و ڕوسی و زۆر زمانی تریش وەرگێڕدرانو بڵاو بونەوە.

جا کاتێک مانیفێست نوسرا ، بە ووتەی ئەنگلز ،هەروەک لە پێشەکی یەک ئاماژەی پێداوە ،کە کۆمۆنیستەکان و کومەڵەکەیان لە زۆربەی ووڵاتانی ئەوروپا کە هەبون ،کاروچالاکی یان قەدەغەکرابوو. تەنانەت ئەو یەکەمین کۆنگرەیەش کە لەندەن بەسترا بە جۆرێک نهێنی بوو. بە تایبەتی دوای کۆنگرەو بڵاوبونەوەی فراوانی مانیفێست لە ئەڵمانیا لە ساڵی ١٨٥٢ دا لە هەڵمەتێکی پۆلیسدا لە شاری کۆڵن زۆربەی کۆمیتەی ناوەندیان دەسگیرکران ،و بە بڕیارێکی قەرەقوشانەی دادگا زۆربەیان چەندین ساڵ خرانە زیندانەوە.ئیتر ئەو ئەندامانەی کۆمیتەی ناوەندنی کە دەسگیر نەکرابوون بە بەیانێک هەڵوەشانەوەی کومەڵەیەکان ڕاگەیاند تابەردەوامی کاروچالاکی کۆمەڵەکەیان نەبەتە هۆی سزای گەورەتر لەسەر دەسگیرکراوەکانو دەسگیر کردنی خۆشیان. ئەمە جگە لەوەی کۆمەڵێک هۆکاری تر هەبو وای کرد کە هەڵیوەشێنەوە. بێگومان دوای ئەم ڕوداوانەش ئیتر بە فەرمی مارکس لە زۆربەی ووڵاتانی ئەوروپا فەرمانی دەسگیرکردنی لە لایەن پۆلیسەوە بۆ دەرچوبو و یاساغی ڕاگەیەندراو پۆلسی نهێنی زۆرێک لە ووڵاتەکانی ئەوروپا بە شوێنەوە بون تا دەسگیرو زیندانی بکەن.
هەڵبەت هەمو تەمەنی یەکەتی زەحمەتکیشانی ئەڵمانیاو کومەڵەی کۆمۆنستەکان لە ساڵی ١٨٤٥ تا ١٨٥٢ بوو.وە لەوماوەیەدا ئەو تەزە بەناوبانگەیان خستە ڕوو و جەختیان لەکردوە کە دەوڵەت چینی کرێکار تەنها بەهێزی یەکگرتوانەی ڕێکخراوی خۆیان ڕزگاریان دەبێت

.ئەمەشیان لە دروشمەکی سەرسوهێنەری سێ ووشەیی کرێکارانی جیهان یەکگرن !دا کورتیان کردوەو وەک داخوازی و داواکاریەکو فەرمانێک لە سەراتا وکۆتا بەشو بڕگەی مانیفێستدا نوسی کە دەڵێت: با چینە چەوسێنەرەکان بەرامبەر شۆڕشی کۆمۆنیستی سەر تا پایان بەتەلەرزین. کرێکاران لە شۆڕشەکەیاندا هیچ لە دەست نادەن، بەڵام جیهانێک بەدەست دێنن . کرێکارانی جیهان یەکگرن !

دە ساڵ دوای هەڵوەشانەوەی کۆمەڵەی کۆمۆنیستەکان ئیتر مارکس و ئەنگلز بە هاوکاری هاوڕێیانیان یەکەمین ئەنتەرناسیونالیان لە۲۸-۸- ۱۸٦٤ پێکهێناو تا ساڵی۱۸۷٤ نزیک بە دە ساڵ – لەهەندێک جێگا دەلێن نۆ ساڵ – لە ژێر ئاڵای ئەنتەرناسیونالی یەکەم کاروخەباتی ڕێکخراوەیان کرد .ئیتر لەو ساتەوە مانیفێست وەک بەرنامەکی تێوری و پراکتیکی سیاسی و دروشمەکەی کرێکارانی جیهان یەکگرن ! کە سەرەتا لە کۆڕەی کۆمۆنیستەکان تەنها لەناو ژمارەیەکی کەمی کرێکارانی ئەو ۳ ووڵاتەی فەرەنساو ئەڵمانیاو بەریتانیا ڕەواجی هەبوو، دوایی بونە بەرنامەو دروشمی زۆربەی کرێکاران و کۆمۆنیستەکانی ئەروپاو ڕوسیاو ئەمریکاو بەشێک لە ئاسیاش کە هێشتا بۆرژوازی وەک چینێک لەگەڵ کرێکاران هاوپەیمانی خەبات بونو ملیان لە ژێر خاچو شمشێری دەسەڵاتە دەرەبەگی یەکانی تزاری ڕوسی و ئیمپراتوری ئیسلامی عوسمانیدا بوون.

ئێستا دوای ۱۷۰ ساڵ لە دەرچونی یەکەم چاپی ئەم مانیفیتسە ئەمڕۆ سەرەڕای هەمو دژایەتی و ڕیگیری یەکان لە دژی ئەو تیۆرو پراکتیک و تێزو دروشمانەی کە لە مانیفێستدا هاتوە لە لایەن سیستەمی سەرمایەداری و دەوڵەتو ڕژێمە بۆرژوازی یەکانی ووڵاتانەوە بە دیموکراسی و دکتاتوریانەوە کە دوو ڕووی دەسەڵاتدارێتی چینی بۆرژوازین ،بەڵام چاپو بڵاوبونەوەی بە زۆربەی هەرە زۆری زمانە جیهانی یەکان لەهەمو لادێو گۆشەیەکو شارو ووڵاتێکی ئەم دونیایەدا زیاترە لە کتێبی ئینجیلو تەوراتو قورئان ،کە بە هەمو شێوازێک، هەمو دەسەڵاتەکانی چینی بۆرژوازی جیهانی بە پاراستنی بەرژەوەندی خۆیان درێخی ناکەن لە چاپو بڵاوکردنەوەی. هەروەها لەم ۱۷۰ ساڵەدا هەزاران حزبی کۆمۆنیست لە دەوری ئەم مانیفیستە پێکهاتوە لە ووڵاتانی دونیادا .جا ئەگەرچی هەر بە ناویش بێت ئەمە ئەو ڕاستی یە دەردەبڕیت کە ئەم مانیفیستەو دروشمەکەی بۆتە هێزێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی . وە دەیان شۆڕشی کرێکاریش ڕویان داوە لە ژێر ڕۆشنای یەکانی مانیفێستدا . بە تایبەتی لە ووڵاتانی ئەوروپا ،کە هەڵگری ناوەڕۆکی پەیامی مانیفێست بونە.لە دەیان شۆڕشدا کرێکاران بە هێزی

ڕێکخراویان توانیویانە دەسەڵاتی بۆرژوا بخەنە مەترسی تەواوە یاخود وەک شۆڕشی کۆمۆنی پاریس
لەساڵی ١٨٧١ دا بۆ ماوەی چەند مانگ دەسەڵات بگرنە دەست . بەڵام بەهۆی ڕادەی ڕێکخراو نەبونی پێویست لە حزبی سیاسی و ڕێکخراوی جەماوەری وەک شوراکاندا بە ئاسۆو ئامانجو بەدیلی کۆمۆنیستی□وە نەیان توانیوە بە تەواوی دەسەڵاتی بۆرژوا بڕوخێننو دەسەڵاتی خۆیان دامەزرێنن.وە بەهێزی سەرکوت لە لایەن چینی بۆرژواوە ،وەک لە فەرەنساو ئەڵمانیا زۆر ووڵاتی تری ئەوروپا ڕویاندا راپەڕین و شۆرشەکانیان شەڵاڵی خوێن کران. بەڵام لە نێو هەمو ئەو راپەڕین و شۆرشە کرێکارییانەدا سەرکەوتنی شۆرشی سۆسیالیستی کرێکاری ئۆکتۆبەری ١٩١٧ بە ڕابەری لینین و بەلشەفی یەکان کە لە ئاکامدا چینی بۆرژوایان لە دەسەڵاتدا هێنایە خوارەوەو ڕوخاندیان و دەسەڵاتی شورا کرێکارانو خەڵکی زەحمەتکیش دامەزرا . ئەگەر چی تەنها دە ساڵێکیشی خایاند ،بەڵام ئەوە قوڵی تێگ□یشتنی لینین و حزبی کۆمۆنیستی بەلشەفی ئەو کاتە دەگەنێت لە مانیفێست.
ئەم دوو تاقی کردنەوەیە لە گرتنە دەستی دەسەڵاتی سیاسی چینی کرێکارو هەمو توێژە بێبەشو چەوساوەکان ڕاستی ناوەڕۆکی پەیامی سیاسی و ڕێکخراوەیی مانیفێستیان سەلماند وەک لە تێزی چینی کرێکار تەنها بەهێزی یەکگرتوی خۆیان رزگاریان دەبێت کە لە دروشمی کرێکارانی جیهان یەکگرن کورتیان کردەوە.

سەرنجی دووەم: ڕۆڵی شۆڕشگێرانەی کرێکاران وەک لە مانیفێستدا هاتووە..

بۆ ئەوەی لە دەروازەی کورتە مێژوویی یەکەوە زیاتر بچینە ناوەڕۆکی ئەو تێزو دروشمەی کە دەڵێت ڕزگاربونی چینی کرێکاربە هێزی ڕێکخراوی سەربەخۆی خۆیان دابین دەبێت و دروشمی کرێکارانی جیهان یەکگرن ! کە ئاکامی پەی بردنی مارکسو ئەنگلزە بە پێگەی شۆڕشگیری یەکەی چینی کرێکار وا پێویست دەکات چاوێکی خێرا بە دووبەشە سەرەکی یەکەی مانیفێستدا بخشێنین.
سەرەتا مارکسو ئەنگلز لە پێشەکی یەکی کورتەوە دەستیان پێکردوە وەک زۆر کتێبو بەرنامەی ترکە لە دێرینەوە تا ئێستاش بۆتە نەریتێکی باوی زۆربەی نوسین ونوسەرەکان .لەو پێشەکی یەدا ئاماژە بەوە دەدەن کە چۆن ئیتر کۆمۆنیزم تەنها دونیا یەکی خەیاڵ پڵاوی نی یە وەک لە کتێبی ئیکاریزمی کایەو فوری یەدا هاتوە .بەڵکو بۆتە ڕەوتێکی سیاسی و کۆمەڵا یەتی ڕیشەدارەو ، بەهێزی ناو کرێکاران و جوڵا نەوەی کرێکاری لەهەمو ئەوروپاداو، بە ئاشکرا لە رێکخراوی

كۆمەڵەى كۆمۆنيستەكاندا خۆى نواندوە .وە ئەمەش بۆتە مەترسى يەكى گەورە لەسەر دەسەڵاتى چينى بۆرژوازيو سيستەمە سەرمايەدارى يەكەى ئەو ووڵاتانە، بە تايبەتى لەهەر ٣ ووڵاتى فەرەنساو ئەڵمانياو بەريتانيا،ولەبەر دەم دەروازەى شۆرشەكانياندان.

ئەم مەترسى يەش واى لە چينى بۆرژوازى هەمو ئەوروپاو، تەنانەت ئەمريكاش كردوە، كە هەمويان لە جۆرەها پەيماندا يەكبگرن بۆ لەناوبردنى ئەو تارمايى يە.هەر ئەم مەترسى يەشە كە واى لە چينى بورژوا زى كرد لەهەر كوێيەك لە دەسەڵاتدا بێت هەمو ئۆپۆزيسيونى خۆيان بەهەر شێوازێك بو بن بە كۆمۆنسيت لە قەڵەم بدەن.هەرچى باڵى ئۆپۆزيسيۆنيشە باڵى فەرمانڕەوا بە كۆمۆنيست تۆمەتبار كردوە.وە باشترين بەڵگەش بۆ بون بەهێزى كۆمۆنيستەكان ڕاستەقينەكان هەڵمەتى ڕاونانو دەسگير كردنو زيندانى كردنى ڕابەرانى بزوتنەوەكەوە بوو .تەنانەت ئەوانەى كۆمۆنيستيش نەبونو سەر بە ڕەوتەكانى ترى ناو جوڵانەوەى كرێكارى بون هەمان تۆمەتيان دەدايە پاڵيان و ڕاويان دەنان .بە تايبەتى لەوكاتانە داخوازى كەم كردنەوەى كاتى كاركردن بۆ هەشت سەعات كار، كە لە هەندێك شوێنى كار تا هەژدە سەعات كاركردن بوو،بە تەواوى تێكەڵ بو بو لەگەڵ سياسەتو تێزو دروشمەكانى كۆمەڵەى كۆمۆنيستەكان و مانيفێستەكەيان هەروەك لە بەشى دووەمى داخوازى يە بەپەلەكاندا هاتبوو.
ئێستا با چاوێكى خێرا بە بەشى يەكەمدا بخشێنين تا بزانين پەيوەندى و پێگەى كرێكاران لەگەل بۆرژواكاندا چى يەو چونە؟

سەرنجى دووەم :

بەشى يەكەم:بۆرژواكان و پرۆليتارەكان ..

لە بەشى يەكەمدا قسەو باس لەسەر بۆرژواكان و پرۆليتارەكان دەكەن .ناوەرۆكى ئابورى و سياسى و كۆمەڵا يەتى ئەم دوو چينە وەك دوو هاوكێشەى حەتمى و پێويستى يەكتر شيدەكەنەوە.
تا ئەو جێگايە دەگەڕێتەوە بە چينى بۆرژواوە قسە لەسەر سەرهەڵدانى چينى بۆرژوازى بە درێژايى مێژوو، و ڕۆڵى شۆرشگێرانەى ئابورى و سياسى و فكرى و كەلتورى ئەم چينە دەكەن . بە تايبەتى لەو كاتانەى كە هێشتا بۆرژوازى (ووشەيەكە لە زمانى فەرەنسى يانى دانيشتوانى شار) لە ژێر دەسەڵاتى فيودالى و خاچى كڵێساو قەشەكاندا جۆرەها باجو سەرانەيان دەداو دەچەوسانەوە.ئەمە جگە لەوەى ئاما□□ ب□ پەيوەندى و هاوكارى و هاوپمانى خەباتكارانەى نێوان كرێكاران و بۆرژوازى دەدەن لە دەژى دەسەڵاتو سيستەمى فيودالى وەك لە پێشەوەش باسمان كرد.

لە ڕوانگەی ماتریالیزمی مێژوویی یەوە قوناغ بە قۆناغو، زۆر بە وردی و ڕۆشنی ،ئاماژە بە سەرھەڵدانی چینی بۆرژوازی دەدەن لەھەمو ڕویەکەوە .

بە تایبەتی سەرھەڵدانو پەرەسەندنی شێوازی ئابوری بورژوازی لە ژێرەوە کە بنکۆڵی سیستەمی ئابوری فیودالی دەکەن. ھەتا دەگاتە ئەوەی ئیتر چینی فیودالی باڵادەست لەڕووی ئابوری و کۆمەڵایەتی و کەلتوری یەوە خود بە خود ھەرەس دێنێت و تەنھا دەسەڵاتیکی سیاسی لاوازی بە دەستەوە دەمێنێت.ھەر ئەمەش وای لێکردن بەشێک لە دەسەڵاتە فیودالەکان بە بێ ڕاپەڕینی سەختو توندو تیژو خوێناوی ،وەک لە زۆربەی شۆڕشە بورژوازیەکاندا ڕویانداوە، لەھەندێک ووڵاتی تر، بە تایبەتی لە بەریتانیا ،ڕونەداو دەسەڵاتی پاشایەتی دەسبەرداری دەسەڵاتی سیاسی ڕەھا بێت و مل بدات بە ڕیفۆرە سیاسی یەکانو دەسەڵاتی دەستوری.ھەروەک ئێستاش دەیان بینین دەسەڵاتەکەیان زۆر ڕوکەشی یە .وە بەمەش لە دەسەڵاتی ڕەھای سەرکوتگەری بیان ڕوتێنەوەو لە چوارچیوەی دەستورو یاسا پێویستەکانی بۆرژوازیدا ،کە دەزگای پەرلەمانو حکومەت و قەزای ھەڵبژێردراوەو رەنگدانەوەی سیستەمی ئابوری سەرمایەداریی قەتیسیان کەن.
لە دوای شیکردنەوەو ھەڵویست گرتن لەسەر دەوری شۆرشگێرانی□ی بۆژوازی لەو دەورانە و پاش بە دەسەڵات گ□یشتنی، ئیتر دێنە سەر بەشی دوەمی ئەم ھاوکێشەیە کە پرۆلیتاریا، یانی چینی کرێکارە.

لەم ڕوەوە ئاماژە بە ڕۆڵو پێگەی ئەم چینە دەکەن لە سایەی دەسەڵاتی بۆرژواو سیستەمە ئابوری یەکەی و کەشفی گەورەترین ھەقیقەتی ئابوری دەکەن کە ئەویش بەرھەمھیانی زیدەبایی یە لە چوارچێوەی ئەم پەیوەندی یە ئابوری و کۆمەڵایەتی و سیاسی یە.جا ئ□م کەشفە کە مارکس پێش ئەنگلز پێی گ□یشتوە ھەروەک خۆی لە زۆر جێگا باسی دەکات و دەڵیت(بیری بنەمایی – فکری اساسی – لە مانیفیستدا ئەوەیە کە بەرھەمھێنانی ئابوری و ئەو پێکھاتە کۆمەڵایەتی یەی کە لێیەوە دێتە کایەوە لە ھەمو سەدەیەکی میژوویدا، میژووی سیاسی و بیری ئەو سەدەیە پێکدێنێت.ئەنگلز ئەمە لە پیشەکی چاپێکدا لەندەن لە ڕێکەوتی مانگی شەشی ١٨٨٣ ئاماژە پێ دەدات.

ئەنگلز ھەروەھا دەڵێت ئەگەر چی خۆی پێش ئەوەی مارکس بۆ یەکەمجار ببینێت کتێبی بارو گوزەرانی چینی کرێکار لە بەریتانیای نوسیوەو ناوەرۆکی ئەو بیر□ک□ی کە لەم کتیبەی خۆیدا ھاتوە لای مارکسیش

هاتوە . بەڵام کاتێک ئەو لە جارێکی تر لە بروکسل ساڵی ١٨٤٥ مارکسی دیوە ئەو زۆر بە قوڵترو ڕیشەیی تر و هەمەلایەنە تر پەی گەیشتوەو ئەو بیرەی تەواو کردوەو دایڕشتوە لە چەندین نوسراودا.هەر بۆیەش زۆر بە تەوازوعەوە دەڵێت پێویستە تەنها ناوی مارکس دابنین لە کەشف کردنی ڕاستی ئەم تەورو تێزە ئابوری و کومەڵایەتی و سیاسی یانە.جەخت لەوەش دەکاتەوە کە ئەم کەشفەی مارکس ،کە کرۆکەکەی لە کەشفی زیدەبایی کە ئاکامی فرۆشتنی هێزی کاری کرێکارانە بە چینی بۆرژوا خۆی دەبێنێتەوە، بە قەد کەشفی داروین لە بواری زانستی بایۆلۆژیدا گرنگو کاریگەری هەیە لە مێژووی کۆمەلایەتیدا .وە دوای مەرگی مارکسیش ئەنگلز یەکەم کەس بو کە ناوی تەوری شۆڕشگێرانەی مارکسیزمی لینا وەک تەوری شۆڕشگێرانەی چینی کرێکار بە شۆڕشی کرێکاری وگرتنی دەسەڵات لە ڕێگای روخانی دەسەڵاتی بۆرژوازی و بنیاد نانی سۆسیالیزم و کۆمەڵگای کۆمۆنسیتی ئینسانی تەواو.

بەشی دووەم: پرۆلیتارەکان و کۆمۆنیستەکان…

لە بەشی دووەمی پرۆلیتاریاو کۆمۆنیستەکاندا بە پرسیارێک دەست بە ڕونکردنەوەی ئەم هاوکێشەیە دەکەن و دەڵێن بە شێوەکی گشتی هەڵویستی کۆمۆنیستەکان بەرامبەر پرۆلیتارەکان چۆنە؟ هەر بە یەک ڕستەش وەڵامێکی سادەو ڕۆشن وەک هەڵوێستی کۆمۆنیستەکان بەرامبەر پرۆلیتارەکان دەدەنەوە دەڵێن کۆمۆنیستەکان ،کە مەبەستیان لە خۆیانەو ڕێکخراو بون لە کۆمەڵەی کومونیستەکان ،کە ڕابەرانی تەوری و سیاسی وفکری یان بون ،هیچ بەرژەوەندی یەکی جیاوازیان لە کرێکاران نی یە. تەنها جیاوازی یەک کە هەیان بێت لەگەڵ بەشەکانی کرێکاران وحزبە کرێکاری یەکانی تر ئەوەیە کە کۆمۆنیستەکان ڕێچاوی هەمو بەرژەوەندی یەکانی ئەستاو داهاتوی بزوتنەوەی کرێکاری دەکەن کە خۆی لە ڕیفۆرم و شۆڕشدا دەبینێتەوە تا گەیشتنی کرێکاران بە دەسەڵاتی سیاسی لە ڕێگای ڕوخانی دەسەڵاتی چینی بۆرژوازی یەوەو، پاشان لە ڕیشەکێشانی شێوازی ئابوری سەرمایەداری کە بەهۆی خاوەنداریەتی تایبەتی ئامرازەکانی بەرهەمهێناوە کرێکاران بە بەرهەمهێنان بەکرێ دەگرن بە دانی کرێیەکی کەم کە تەنها بەشی بژێوی یەکی سەرەتایی و مەمرەو مەژیان دەکاتو زێدەبایان لە وەردەگرن .ئەم زیدەبایی یەش سەرچاوەیی هەمو سودو قازانجەکان و کەڵەکەی سەرمایەکانیانو ،تەنانەت درێژەدان بە دەسەڵاتی بۆرژوازی بەهەمو دامودەزگا سەرکوتگەرەکانی یەوە. جا لە هەمان کاتدا ئەم واقعی بەرهەمهێنانە خود بەخود کرێکارانی لە شوینی کارو ژیانیان ڕێکخستوە بە تایبەتی لە ژیر یەک میچی – سقف – کارگەو شوێنی کاردا

بونەتە خاوەنی خودبەخودی هۆشیاری خەباتی ئابوری خۆیان هەمیشەش
مافو خواستە ئابوری یەکانیان دەخنە ڕوو.

بەڵام تا ئەو جێگایە پەیوەندی یان بە کۆمۆنیستەکانەوە یەوە ئەوەیە کە کۆمۆنیستەکان لە ڕێگای ڕێکخراوبونیانەوە هەمو بەشە پێشرەوەکەی کرێکاران ڕێکدەخەن لە حزبی سیاسیوهەروەها لە ڕێکخراوەی جەماوەریدا و ئامادەیان دەکەن بۆ شۆڕش . کرۆکی ئەو شۆرشەش بریتی یە لە هەڵوەشانەوەی پەیوەندی یە ئابوری و کۆمەڵایەتی یەکەی بۆرژوازی کە لەسەر موڵکداری تایبەت وەستاوە.وە لە جێگایدا پەیوەندی موڵکداری گشتی جێگیر دەکەن.
خاڵی گرینگ لەم بەشەدا کە کرۆکی دروشمەکەشە ئەوەیە ، کرێکاران وەک ئاماژەمان پێدا شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری ناچاری کردون بە جۆرێک لە ڕێکخراوبون هەر بۆیەش خود بەخود کرێکاران هەمیشە بیر لە زیاد کردنی کرێو باش کردنی هەلومەرجی کار کردنو بردنە سەری ئاستی گوزەرانی خۆیان و ماڵومناڵانیان دەکەنەوە. تەنانەت خۆیان لە ڕێکخراوی پیشەیی و جەماوەریشدا ڕێکدخ□ن.

بەڵام گرینگتر لەمە بەرزکردنەوەی ئەم جۆرە لە ڕێکخراو بونەیە تا ئاستی ڕێکخراوبونی سیاسی کە کرۆکەکەی ڕێکخراوبونی حزبی و حزبی کۆمۆنیستی یە . ئەمەش بە مەبەستی هەم باشتر و ئاسانترو خێراتری خواستە ئابوری و کۆمەڵایەتی یەکانیان هەم کۆتایی هێنان بە سیستەمی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و دەسەڵاتی بۆرژوازی و گرتنە دەستی دەسەڵاتی خۆیان و گۆڕینی شێوازی ئابوری سەرمایە لە ڕێگای بە کۆمەڵایەتی کردنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان.جا بانگەوازو داخوازی و هۆشداری یەکەی کرێکارانی جیهان یەکگرن کرۆکەکەی بریتی یە لەوەی کە کرێکاران بۆ ئەوەی پەیامە مێژویی و ئینسانی یەکەیان جێبەجێ بکەن کە کۆتایی هێنان بە چەوسانەوەی ئینسانە لە لایەن ئینسانەوەو لە ڕێگای لەناو بردنی موڵکداری تایبەتی بۆرژوازی و سیستەمی سەرمایەداری یەوە پێویستە حزبی سیاسی شۆڕشگێری خۆیان پێکبێنن .جا هەر کەسو لایەنێکش کە زیاتر بانگشەی کۆمۆنیستی بکات ئەگەر ئاوا مانا سیاسی و حزبی یەکەی وەرنەگرێت ئەوە ئیتر لە کرۆکی مارکسیزم نەگەیشتوە.

لە ڕویەکی کەوە مانیفیست پێمان دەڵێت جیاوازی نیوان شۆڕشە بۆرژوازی و کرێکاری یەکان لە کرۆکدا ئەوەیە کە شۆرشە بۆرژوازیەکان پیش ئەوەی شۆڕشە سیاسی یەکەی بکات شۆڕشە ئابوری یەکەی زۆر لە سەرخۆ لە چەند سەدە ل□و□ب□رەوە ئەنجامداوە لە دژی سیستەمی دەرەبەگی .یانی ئابوری سەرمایەداری لە هەناوی سیستەمی

ئابوری دەرەبەگی سەریدەرهەناوە لە ژێرەوە لە یەکو دوو سەدەی ڕابردووەوە. بۆیە شۆڕشە سیاسی یەکەی تەنها کاری گۆڕینی تەنها سەرخانو دەسەڵاتی سیاسی یە. بەڵام شۆڕشی کرێکاری بە پێچەوانەوە یەکەمجار ڕاپەڕینی سیاسی دەکاتو دەسەڵاتی سیاسی هەمەلایەنەی بۆرژوازی دەروخێنیت و دەسەڵاتی سیاسی خۆی جێگیر دەکات. تەنانەت پەیوەستە هەمو دەزگاکانی بۆرژوازی لەناوبباتو دەسەڵاتو دەوڵەتی خۆی لە جێگای دابمەزرێنێت. ئەوکاتە هەنگاو هەڵدەگرێت بۆ شۆڕشە ئابوری یەکەی. وە لە ڕاستییەکدا دەڵێت لە شۆڕشە بۆرژوازی یەکاندا ئابوری ڕابردوو بەسەر داهاتودا زاڵە بەڵام لە شۆڕشە کرێکاری و کۆمۆنیستی یەکاندا ئەوە داهاتوە زاڵە بەسەر ڕابردوودا. ئەم تیزانە ئەگەر چی لە مانیفیستدا هاتون بەڵام لە زۆر شوێنی تریش بە ڕوونی باسی کردون. بە تایبەتی لە یانزە تیزەکەی لەسەر فیورباخ. تێزەکانی فیورباخ ڕاستە ڕەهەندی ئینسانیان هەیە بەڵام لە هەمان کاتدا ناوەڕۆکێکی چینایەتیان هەیە. کاتێک لە یەکێک لە تیزەکان دەڵێت فەیلەسوفەکانی پێشتر تەنها دونیایان لێکداوەتەوە بەڵام گرینگ گۆڕینێتی. پرسیارەکە ئەوەیە چۆن دەگۆڕێت و کێ دەیگۆڕێت. دیارە مەبەستی چینی کریکارو ڕۆڵە شۆڕشگیرەتی یەکەتی.

بە کورتی ئەنجامگیری لەسەر گرینیگی سیاسی و ڕێکخراوەیی چینایەتی کرێکاران و کۆمۆنیستەکان وەک بەشی پێشڕەوی کرێکاران لە پەیوەندی یان لەم بەشەدا ڕونو ئاشکرا دیارە وەک لە تیزو دروشمەکەش کورتیان کردەتەوە کە مەبەستیانە کرێکاران پیویستە لە ڕووی سیاسی حزبی یەوە یەکبگرن تا دەسەڵاتی بۆرژوا بە ڕاپەڕین بروخێنن بە تەواوی و دەسەڵاتو دەوڵەتی چینایەتی خۆیان دامەزرێنن. لە یەکەم هەنگاوەشدا پیویستە ئەو دەخالە بە گۆڕینی ریشەیی کە خودی شۆڕشە ئابوری یەکە دەست پێ بکەن بە بەرقەراربونی ئابوری سوسیالیستی کە هەنگاوی یەکەمە. وە جەخت لەوە دەکەنەوە کە ئەم هەنگاوانە لە هەر وڵاتیکەوە بۆ وڵاتیکی ترو لە هەر سەردەمێکدا ئەگەری هەیە جیاواز بیت. لێرەدا سۆسیالیزم وەک هەنگاوی یەکەمی شۆڕشی کرێکاری دادەنین هەتا هەنگاوی دووم دەسپێدەکات کە کۆمۆنیزمە لەسەر بنەمای تیزە بەناوبانگەکەی تریان بەڕێوە دەچێت کە دەڵێت: لە کۆمەڵگای کۆمۆنیستی تازەدا پەرەسەندنی ئازادی هەمو ئینسانێک مەرجی پەرەسەندنی ئازادی هەمو ئینسانەکانە.

هەڵبەت لە مانیفیستدا بەشی سێهەمیش هاتوە لەگەڵ کۆمەڵێک سەرنجو تیبینی لەسەر هەڵوێستگرتنی حزبی کۆمۆنیستەکان بەرامبەر حزبە ئۆپۆزیسیونەکان ئەو سەردەمە بەڵام بەرچاو کردنی ئەوەی کە بەشی

یەکەمو دووەم بە درێژی و ڕونی باسی پێگەو ڕۆڵی شۆڕشگێرانەی پرۆلیتاریا و گرینگی سیاسی و ڕێکخراویی یان دەخاتە ڕوو هاوکات کاکڵەی تیورو پاکتیکی شۆڕشگێرانەی مانیفیستە بۆیە ئیمەش بە پێویستمان زانی سەرنجەکانمان لەسەر ئەم دووبەشە چەق ببەستێت. بە نیسبەت بەشی سێهەم و سەرنجو تێبینییەکانیان لەسەر شیوازی هەڵوێستی کۆمۆنیستەکان باردودخەی ئەوساو ئیستا تەنانەت دەورانی لینینیش ئەوەندە گۆڕاوە هەر بۆیە وەک ئەنگلز لە دوای پیشەکی شوباتی ١٨٩٣ دا ئاماژەی پێدەدات جگە لە باسە بنەمایی یەکانی کە لەو بەشەدا هاتوە زۆر شتی ناکەیت وەک سەرچاوەیەکی سەرەکی چاوی لێبکرێت

سەرنجی سێهەم :

ئەنجامگیری یەکی کورت:

ئەگەر ئەمڕۆ دوای سەدو حەفتا ساڵ لە بڵاوبونەوەی یەکەم چاپی مانیفیست بەڕواودی ئەم نوسراوەیە بکەین لەگەڵ هەمو ئەو کتێبانەی، جا هەر ناوو ناوێکیان هەبێت ، لەم مێژوەوە نوسراون و بڵاوبونەتەوە، دەگەینە ئەو ئەنجامگیری یە کە هیچ نوسراو کتیبو بەرنامەیەک وەک لەسەرەوە سەبارەت بە ئینجیل و تەوراتو قورئان و..ئاماژەمان پێدا نەیان توانیوە بە ئەندازەی ئەم کتێبە بچوکە کاریگەریان هەبوبێت لەسەر کۆمەڵگای مرۆڤایەتی بە تایبەتی ڕێگای ڕۆشنی ڕزگاری یەکجاری نیشاندابیت بە تیوری یەکی شۆڕشگێڕانەو بابەتیانە. ئەمەش بێگومانە دەگەڕێتەوە بۆ دوو هۆکار :

یەکەم: پێگەو ڕۆڵی شۆڕشگێڕانەی چینی کرێکار- پرۆلیتاریا – لە کۆمەڵگای مرۆڤایەتییدا کە دوا پەیامی وەرچەرخانی شۆڕشگێڕانە بە شێوەی حەتمی کەوتوتە ئەستۆی . ئەم چینە تا کۆمەڵگای مرۆڤایەتی رزگار بکات لە هەمو شێوازێکی چەوسانەوەو کۆمەڵگایەکی کۆمۆنسیتی جیهانی بەدی بێنێت کە تیایدا هەروەک لەوەشدا هاتوە کە چینی کریکار لە ڕیگای شۆڕشەکەیەوە خۆی و بۆرژوازیش لەناو دەبات ئیتر قسەیەک نامینێت لە چینە کۆمەڵایەتی یەکانو چەوسانەوە.

دووەم: ڕۆڵی مارکس لە دانانی ئەم تیۆرە شۆڕشگێڕانەیەوەو پەی بردنی بەوەی کە تەنها پراکتیکی ئەم چینە دەتوانێت ڕێکبتەوە لەگەڵ ئەم تیۆرە .چونکە تاکە چینەکە لەهەمو مێژووی کۆمەڵگاکان تا ئێستا کە تاسەر شۆڕشگێڕەو ئەرکی کۆتایی پێهێنانی چەوسانەوەش لەسەر ئەستوی ئەم چینەیە.هەر لەڕووەشەوە تیۆرەکەی مارکس بوە تیۆری شۆڕشگێرانەی ئەم چینەو ناوی مارکسیزمی لینرا کە ڕێگای ئازادیبەخشی نەک هەر کرێکاران بەڵکو هەمو مرۆڤایەتی یە.

لەم ریگایەشدا هاوڕێیەتی مارکسو ئەنگلزیش بونە ئەو هاوڕییەتی یە کە هەرگیـــز مێـــژووی مرۆڤـــایەتی نە بە خەیەوە دیـــوەو نە دەیبینێت. ئەمەش لەو دەسەزیە هەمەلایەنەدا دەردەکەوێت کە ئەنگلز بە مارکس هەیبو کە جگە لە هاوبەشی لە داهێنانو داڕشتنی ئەم تیۆرە بەڵـــام ئەو هەمـــو کـــات نـــاوی مارکســـی لە پێـــش خۆیەوە دانـــاوەو، سـەرەنجامیش دوای مەرگـی مـارکس تەنهـا نـاوی مارکسـی لکـان بەم تیۆرەوەو کردی بە مارکسیزم.

موزەفەر عەبدوڵا
٢٠١٨-٢-٢١

بۆ بەرهەم سالـح لەگەڵ سـڵاو و هیـــوا خوازیـــدا-2 … ســـمکۆ عەبدولکەریم

بەشی دووەم …..

" زیندووترین نمونەی بەگژدا چوونی سەرەڕۆیانەی دەن کیشەت، ئەو شەڕە تەن بەتەنەی بوو، لەگەڵ پەروانەی ئاشی (با) کەدا، چونکە لە ڕۆمانی (دەنکیشەت)دا، ئەوەی شەڕەی دەگەڵ پەروانەی ئاشی بادا دەکرد دەن کیشەت بوو"
بۆیە ئەوە واقعیـــی ژیـــان و ســـەروەڕییە دەن کیشەتییەکـــانە ئەو ڕۆمانەیان بە نەمری هێشتەتەوە.
هەڤال بەرهەم
من دەمەکە بەخەم باوەڕم بەوە هێناوە، کە لە تەواوی ژیاندا یەک ڕاستی و یەک هەڵە هەیە، ڕاســـتییەک کە دەمـــانگەنێتە وێســـتگە و هەڵەیەک کە ئەگەر کەتایشمان پێنەهێنە، بە دڵنیاییەوە، بە هەمیشە لە پەراوێز و کەنارەکان دەمانهێڵێتەوە.
بۆیە من هەر زوو لە کاتی خۆیدا وتم یەکێتی لە بەردەم یەک هەڵەو یەک ڕاستی دایە. دواتریش ئاماژەم بە ماقولترین قسەی تۆ کرد کە لە چاوپێکەوتنێکدا وتت: " بە خەمی ڕەوا نابینم، هەکاری لێکترازان و لێتبوونی یەکێتی بم"

بەڵام لە ئەستادا، تە بە پێچەوانەی ئەو قسەیەت یەکێتی -یت لەوەها ئەگەرەیەک هەر زۆر نزیک کردەتەوە.

هەموو ئەوانەی ئاماژەی بە هێڵە، یەک لە دوای یەکەکان دەکەن، لە مانای هێڵە تێنەگەیشتوون، وەک چۆن هەموو ئەوانەش کە باس لە ڕاستییە یەک لە دوای یەکەکان دەکەن، بەهەمان شێوە لە ڕوحی ڕاستی نەگەیشتون.

یەکێتی بە ئەزموونەکی زۆر سەختدا تێپەڕی، تا ئێرە توانیویەتی سەرسەختانە و بە باوەڕ بەخۆبوونەوە ئیدارەی ئەو قۆناغە سەختە بدات، بەوەی توانی دەست بەو ئەزموونەی هەرێمی کوردستانەوە بگرێ و لێنەگەڕێ لە یەک کاتدا نە شەڕ دروست بە و نە دوو ئیدارەیی، نە گۆڕان لەدەست بدا و نە پارتی، لە یەک کاتدا توانی ئیدارەی ململانێی ناوخۆی و دەرەوەی خۆی بدات، توانی پارسەنگی هێز ڕاگرێت، گوێی بەوانە نەدا کە پێیان دەوتن (ئەکراد مالکی) گوێی بەوانەش نەدا کە پێیان دەوتن (پێی پارتی) کاتێک لە ڕێککەوتن نامەی ستراتیژیان دور خستەوە بە ئەوە بوو پێڕەوبانەی بکەن، کاتێک ڕێککەوتنەکەی لە گەڵ بزووتنەوەی گۆڕان پێکرا بە ئەوە بوو کەت و بەندی بکەن، لە ئەستادا یەکێتی لە دوا قۆناغ و ساتی ئاویدیو بووندایە، دەبە زۆر وریا بە (یەک هێڵە و یەک ڕاستی هەیە) ئەو هێڵەیەی کەتایی پەدەنە و ئەو ڕاستییەی دەربازی دەکات.

هەقال

تە بەر لەوەی بیر لە سەرکەوتن بکەیتەوە دەبی بیر لە سەرنەکەوتن بکەیتەوە، بیرت بە ئەوە بچە کە هەموو ئەوەی ئینسان بیری لێدەکاتەوە ئەوە نییە کە بەدەستی دەنێ، هەرگیز مەبەستم ئەوە نییە، یان پەم وابە ئینسان تەسلیم بە قەدەر بە.

(سەلاح نیازی) نووسەر و وەرگێری ناسراوی عیراقی دەڵێ: "من بە دوای سەرکەوتندا ناگەڕێم، بەڵکو لە فەشەل هەڵنان دەترسم"

ئەمە وەک ئەو پەندە ئینگلیزیە وایە:" گەر بە تەماعەوە بازەکی گەورەتدا بە ئەوەی سواری ئەسپەک بیت، ئەوا دەکەویتە ئەو دیوی ئەسپەکەوە"

لەسەروبەندی خۆیدا (دیگۆل) سەرکردەی دیاری فەرەنسا ئامۆژگاری (ئەندری مالرۆ) ی هاوڕێی کرد کە" بەهێزدا نەچێت فەرەنسا چیدی شۆڕشی ناوێت، سەردەمی شۆڕش بەسەر چووە"

بەڵێ تە پێت وانییە سەردەمی جیابوونەوە بەسەر چووە، پێت وانییە کێشەکانی کوردستان پەیوەستیان بە داهێنەرێکی خەلاقی لە شێوەی (فرانکلین ڕۆزفەلت)-ی ئەمریکی و (لیون بلۆم) فەرەنسی هەیە کە لەسەردەمی قەیرانی دارایی گەورەدا توانیان وڵاتەکانیان لە گەورەترین گرفتی دارایی قورتار بکەن و لەم ڕێگەیەوە دەسەڵات

بگرنە دەست.
بڕگ□ی□□کی گفتگۆی نێو ڕۆمانی (تاوان وسزای) دۆست□یفیسکی لەسەر خودی مرۆڤە، کە “راسکۆلنیکۆڤ” پاڵەوانی رۆمانەکە، کە دەکرێ بڵێین بیرکردنەوە و دەربڕینەکانی تەعبیرە لە خودی دۆست□یفسکی، مرۆڤ دابەشی سەر دوو جۆر دەکات مرۆڤە ئاساییەکان و مرۆڤە نائاساییەکان.
ئ□م ب□گەیەکی وەسفکردنی مرۆڤی نائاساییەکەیە:
“گەلێک لەو مرۆڤە نائاساییانە، ئەگەرچی هەر بە خۆڕسک گوێڕایەلن، بە هۆی هەندێک گەمەی سروشتەوە کە تەنانەت گا لێی بێبەش نییە، حەز لەوە دەکەن خۆیان وا بنوێنن کە پێشڕەو و یاخین و قسەی تازەیان پێیە. بە تەواوی بڕوایشەوە ئەم کارە دەکەن. لە کاتێکدا ئەمانە بە زۆریی گوێ بەوانە نادەن کە وتەی نوێیان پێیە تەنانەت ئەوەندە لێیان بێزارن، کە بە دواکەتوویان لە قەڵەم دەدەن. وەلێ بە بڕوای من ئەمانە مەترسیی گەورە دروست ناکەن، چونکە ئەو جۆرە کەسانە هەرگیز ناتوانن رێگەی دوور ببڕن”
ه□قا□
تەنگەژەی سیاسی و شەڕی ناوخۆیی ئینگلستان لە نێوان “چارلز-ی یەکەم پاشای ئەو وڵاتە و پەرلەمانی ئینگلیستان لە سالێ 1642 بۆ 1651″ کە بەسەرکەوتنی پەرلەمان بەسەر مەلیک-دا کۆتایی هات.
وای لە تۆماس هۆبز-ی فەیلەسوف کرد، کە پشتگیری لە دەسەڵاتێکی بەهێزی رەها بکات، کە بە پێچەوانەوە” جۆن لۆک” فەیلەسوفی بلیمەت باوەڕی وابوو دەبێت پشتگیری لە دەسەڵاتەکانی گەل بکرێت.
تۆ سەیرکە دوای 3٦7 ساڵ ئێمە لە کوردستان بەهەمان تەنگەژەدا تێدەپەڕین.
لەوسەردەمدا لەوێ چەندین بلیمەتی گەورە هەڵکەوتن (تۆماس هۆبز) پێی وابوو هەموو ئەوەی روویدا لەسەر چەند بیرکردنەوەیەکی کەمی تاک لایەنە دروست بوو، کە هەموو ئەو ململانێ کردنانەش بە هۆی لێک تێنەگەیشتنەوە دێنە ئارا.
ئەم قسەیەی “هۆبز” وەک ئەوە وایە، دوێنی لە بارەی کێشەی هەرێمی کوردستان-وە قسەی کرد بێت، لەکاتێکدا ئەو بۆچوونانەی هۆبز بۆ نزیکەی 370 ساڵ بەر لە ئەمڕۆ دەگەڕێتەوە.
بەڕاستی لێک تێنەگەیشتن بەڵایەکی گەورەیە “هیگل” لەسەرەمەرگدا وتی: (ئەو لەمن تێنەگەیشت) بەڵام ئێمەش وەک کورد هەمیشە لە هیچ تێنەگەیشتین.

جوتیاران لە هەرمی کوردستان سەرڤەخۆیی خۆیان لەدەست داوە… نووسینی: خاتوبێنێدیکت بۆنزی

وەرگێڕانی لە فەرەنسی□وە: هەرمێ حەمەخالید ئەحمەد
مامۆستا لە کۆلێجی تەکنیکی کشتوکاڵی هەڵەبجە ….

[بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێر□ بکەن ….]

ئازادکردنی ساڵح موسلم چیمان لەسەر ئەوڕوپا پێدەڵێت؟ … شێرکۆ کرمانج

دوای دەستبەسەرکردنی ساڵح موسلیم لە پراغ، پایتەختی چیک، خەڵکێکی زۆر لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان هێرشیان کردە سەر وڵاتە ئەوڕوپییەکانو دامودەزگاو دامەزراوەکانی. هەندێک لەوانە توڕەییو خەمخۆریی بوو سەرچاوەی ڕەخنەو هێرشەکانیان بەڵام هێرشو ڕەخنەکانی هەندێکی دیکە هەڵقوڵاوی پاشخانی ئایدیۆلۆجی بوو جا چ ئیسلامییەکان بووبن یان چەپی توندڕەو. بێجگە لەم دوو گروپە خەڵکانێکیش هەبوو لە کەم شارەزایی لە سیستەمەکانی ڕۆژئاواو ئەوڕوپا گلەییو هێرشەکانی خۆیان دەکرد.

لەم کورتە بابەتە هەوڵدەدەم چوارچێوە تیورییەکانی لیبرالیستەکان بکەم بە دیدگایەک بۆ تیشک خستنە سەر ئەم بابەتەو هۆکارەکانی بەهەڵە تێگەیشتن لە سیستەمو شێوازی کارکردنی دامەزراوە دەوڵەتییەکان بخەمەڕوو.

سەرەتا دەمەوێت ئەوە بڵێم کە لەماوەی چەند ڕۆژی ڕابردو، بەتایبەتی لەوەتەی هێرشەکانی تورکیا بۆ سەر عەفرین دەستیانپێکردوە بەزەقی بێدەنگیی وڵاتانی ڕۆژئاوا هەستیپێدەکرێت. لەوکاتەوە منیش بەبنەما لەسەر تێگەیشتنی ڕیالیستەکان بۆ سیاسەتی نێودەوڵەتی چەندجارێک باسم لە کەمبایەخیی بەهاو ئەخلاق کردوە لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان. ئێستاش هەر پێموایە کە ڕیالیستەکان تاڕادەیەکی چاک لێکدانەوەکانیان لەو پەیوەندە ڕاستە، بەدەربڕینێکی دیکە بۆچوون تێگەیشتنەکانیان ڕێی تێدەچێت.

سەرەڕای ئەوە من هەمیشە پێموایە کە هیچ قوتابخانەیەکی فکریی یان تیورێک ناتوانێت هەموو دیاردەکان‌و یان ڕوودا و پێشهاتەکان شەرح‌و تەفسیل بکات. هاوکات پێموایە بۆ تێگەیشتن لە هەڵسوکەوتی وڵاتەکان‌و دامەزراوەکانیان ناتوانین بەگەڕانەوە بۆ یەک تیور، یەک بیرمەند یان یەک قوتابخانەی فکری تێیبگەین، یان هەموو دیوەکانی دیاردەکە ببینین‌و وەڵامی پرسیارەکانمان دەستکەوێت.

ئەو تیورەی کە دیاردەیەک باش ڕون دەکاتەوە لەوانەیە بۆ ڕونکردنەوەی دیاردەیەکی دیکە کورت بێنێت. بۆنمونە، کاتێک باس لە بێدەنگی وڵاتانی ڕۆژئاوا دەکەین ل□ بەرابەر هێرشەکانی بۆ سەر عەفرین ئەوە تیوری ڕیالیستەکان وەڵامێکی چاکتری پێیە ب□ بەراورد لەگەڵ تیورەکانی دیکە. ڕیالیستەکان لە حالەتێکی ئاوەهادا بێدەنگیەکە بۆ بێبایەخی ئەخلاق‌و بەها مرۆییەکان لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان دەگێڕنەوەو دەڵێن ئەوە بەرژەوەندییەکانە کە سەرچاوەی بڕیارو هەڵوێستی وڵاتەکانە ل□ بەرابەر وڵاتێکی دیکە.

بەڵام ئەگەر ئەوە بەبیر خۆمان بێنینەوە کە ڕیالیستەکان پێیانوایە کە دەوڵەت (state) یەک یەکەی سیاسیەو بە یەک دەنگو بە یەک ڕەنگو بە یەک زمان قسەدەکات ڕەفتار دەنوینێت ئەوە لە پەیوەند بە ئازادکردنی ساڵح موسلیم بۆمان دەردەکەوێت کە تیوری ڕیالیستەکان کورتدەهێنێت.
پرسیارەکە ئەوەیە کە بۆو لەچیدا تیوری ڕیالیستەکان کورت دەهێنێت؟ لە وەڵامدا دەڵێین ئەگەر دەوڵەت یەک یەکەی سیاسی ب□□ت کەواتە هەموو دامەزراوەکانی دەبێت بە یەک دەنگو بەیەک ڕەنگو بە یەک زمان قسەبکەن‌و ڕەفتار بنوێنن، هاوکات لەسەر یەک بنەما پرسەکان هەڵبسەنگێنن‌و بڕیاری لەسەر بدەن. ئەوەش بەو مانایەیە کە دەبوایە چیک بەرژەوەندییەکانی خۆی ڕەچاوبکردایەو لەسەر داوای تورکیا ساڵح موسلیمی نەک هەر ئازاد نەکردبا بەڵکو ڕادەستی تورکیا بکردایەوە. کەچی ئەوەی بەدیکرا ئەوەبوو کە دامەزراوەی دادگا لە دەوڵەتی چیک

عەدالەتو ڕاستیىو بەڵگەی کردن بە بنەماکانی هەڵسەنگاندنی کەیسەکە نەک بەرژەوەندیو قازانج. بەواتایەکی دیکە، دادگای چیک عەدالەتو بەڵگەی بە بنەما وەرگرت نەک بەرژەوەندی بۆیە ساڵح موسلیم ئازادکرا.

ئەمەش پشتڕاستی تیوری لیبرالەکان/ئایدیالیستەکان لەمەڕ دەوڵەت دەکات کە پێیانوایە دەوڵەت یەک یەکەی سیاسی نیە بەڵکو دامەزراوەکانی بەگەڕانەوە بۆ بنەمای جیاجیا بڕیارەکانیان دەدەن. ئەوان دەڵێن زۆر جار دەوڵەت لەمیانی گفتوگۆ لەنێوان دامەزراوەکان بەبڕیاری خۆی دەگات. بۆنمونە، وەزارەتی دەرەوەی وڵا تەکان بەگشتی بەرژەوەندی نیشتیمانیی ڕەچاودەکەن لەکاتی هەڵسەنگاندنو بڕیاردان کەچی دادگاکان یان وەزارەتی پەروەردە لەوانەیە دادی کۆمەڵایەتی، یەکسانی، بەڵگە، ئازادی هتد بکەن بە بنەمای تێگەیشتنو بڕیارەکانیان.
لەژێر تیشکی ئەم گفتوگۆیانە بۆمان دەردەکەوێت کە ناحاڵیبوونێک لە دنیای کوردی بۆ شێوازی کارکردنی دەوڵەتو دامەزراوەکانی وڵا تانی ڕۆژئاوا هەیە، ئەم ناحاڵیبوون، یان بەدحاڵیبوونە، سەرچاوەی زۆربەی هێرشو ڕەخنەکانی ئەو خەڵکانەیە کە لە چەند ڕۆژی ڕابردو لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەرچاودەکەوتن.

پەرلەگیرفانانتـــــــــاران دەنگـدەرانیان شەرمەزار کـرد … عەلی مەحمود محەمەد

زانیم درۆ دەکەن, بۆیە هەفتەی رابردوو با بەتێکم بەناوی درۆی هەڵوەشاندنەوەی ئیمتیازاتی پلە باڵاکان نووسی, زانیم روی حکومەت سپی دەکەنەوە, ئاخر من 9 ساڵە چاودێریان دەکەم, ئاخر من چەندین پرۆژە یاسایانم خوێندەوە و لەناو تەنەکەی زبڵدا بینیمەوە, ئاخر ئەوەی زیاتر موزایەدە دەکات زۆرترین پرۆژە یاسای واژۆ کردو و داوام ان لێیان کرد کەوا ژمارەی بانکی نەدەن بۆ موچەی خانەنشینیەکەتان, بۆ ئەوەی نەیاتە سەر ژمارەکە , کەچی لە بری

ئەوە بە گوێمان بکەن, بەدوای ژمارەی بانکی جواندا دەگەڕان, ئێستا دەبێت لەبەردەم دەرگای حکومەتەکە بوەستین و بپاڕێنەوە کە ئەو پرۆژە یاسایە واژۆ نەکات کە پەرلەگیرفانەکان دەنگیان بۆی دا, دەبێت چەند لەو 11 پەرلەمانتارانەی تێدا بێت سوێندیان بە ئەنفال و هەڵەبجەو شەهیدان خوارد کە موچەو خانەنشینی دوای دەرچونیان ر□ت ک□نەوە, ئێستا خانەنشینی خۆیان 16 جاری فەرمانبەرێکە کە 45 ساڵ خزمەتی هەیە و رەنجی جەستەیی دەدات, ئەی ئەو دایکە شەهید و مناڵە باوك ئەنفالکراوە, کە ئێستا بە دەریایەك خوێنەوە کاکی پەرلەگیرفانی ئەفەندی بە دوو دانە درۆ ەوە خانەنشینییەکەی 10 هێندەی ئەوانە .

پێشبینیم دەکرد ئێستا ئەوان موزایەدە بەسەر حکومەتە ناعەدالەتەکەی کوردستانەوە بکەن و بڵێن نا 2 ملیۆن بۆ ئێستای کوردستان زۆرە , نا دوای پەرلەمانتاری لە کوێ شەڕ بەرامبەر خەڵکی کوردستان هەبێت ئێمە لەوێین , نا دایکی شەهیدان سەروەری ئێمەن و هەموو موچەیەك لە خوار ئەوانەوە بێت, ناو نا و هەزاران نای دی, ئەوانە ئاوا پاداشتی دەنگدەران و خەڵکی کوردستان دەدەنەوە .لە کۆتادا کەس موزایەدەی سەر شاشەمان پێ نەفرۆشێتەوە , ئەگەر راستە کەن , ژمارەی بانکی مەدەن و موچەی خانەنشینی رەت بکەنەوە , ئیتر نامانەوێت جارێکی دیکە بە درۆی هاوکاری خێرخوازی هەڵمان خەڵ□ تێنن .ئیتر ئەمە سستەمی پەرلەمانییەو ئەوەی ئێمە ئەمرۆ دەیبینین, گەلان دەیان ساڵە بینیویانە, بۆیە کە پەرلەمانتارە بینن, گیرفان و دۆلار و ئیمتیازاتو بینن.

کۆنفیدراڵیزم، کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك و ڕۆژاوای کوردستان … زاهیر باهیر

زۆرێك لە دینەکان و ئایدۆلۆجییەکان لە چەپەوە بۆ ڕاستیان لە بەرانبەر گرفت و کێشەکانی کۆمەڵ-دا وەستاونەتەوە ، بەڵام هیچ کامێان نەك هەر نەیانتوانیوە ئەو کێشانە لە بەین بەرن، بەڵکو

بارودۆخەکەشیان خراپتر کردوە.
لە کاتیێکدا کە کێشەکان بەردەوامن و وەکو خۆیان ماونەتەوە ، هەر لەو کاتەوە گروپەکان، پارتە سیاسییەکان و تاکەکانیش بە ئایدیا و بیردۆزی جیا جیاوە هاتونەتە پێشەوە . کۆنفیدراڵیزم، یاخود کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیک ،یەکێکە لە ئایدیای چارەسەرەکان .
ئایدیای فیدراسوێن و کۆنفیدراسوێن دەگەڕیتەوە بۆ چەند چەرخێك لەمەوبەر. یەکێـــك لەوانەی کە زۆری لە ســـەر فیـــدراسوێن و کۆنفیدراسوێن نوسیوە جۆزیف پرۆدۆن، (1809-1865) بووە ، بەتایبەت سەبارەت بە کەنەدا و سویسرا و ئەوروپا. . تێگەیشتنی ئەو بۆ ئەو دوو چەمکە و شیکردنەوەکانی بۆیان ، تەواو جیاواز بووە لەوەی کە ئەو سەردەمە قسەی لەسەر دەکرا.

کاتێـك کە ئەو چـاودێریی و گـوێڕایەڵی لێـدوانەکانی سـەبارەت بە ئەوروپا دەکرد، تێبینی ئەوەی دەکرد کە زۆر جیاوازن لە ئایدیا و تێگەیشتنەکانی ئەو بۆ ئەو دوو تێزە. پرۆدۆن سەبارەت بە لێداون و بۆچونە باوەکانی ئەو سەردەمە، کۆمێنتی خۆی هەبووە ” ئەمەی کە ئەوان دەیڵێـــن وادەردەکەوێــت کە ئەوان هیــچ تێنـاگەن جگە لە هاوپەیمانێتی هەموو دەوڵەتەکانی کە لە ئێستادا لە ئەوروپادا هەن بە سەرۆکایەتی کۆنگریسێکی دائیم ، ئیتر دەوڵەتەکان گەوەرە بن یا بچوك لای ئەوان گرنگ نییە . ئەوانیش بەو مەبەستە قسەی لەسەردەکەن کە هەر دەوڵەتێک فۆرمێك لە حکومەت کە پێی بکەوێت و بۆی باشبێت دەگرێــت بە خۆیەوە . ئێســتاش کە هەر دەوڵەتێــك بە گــوێرەی بڕی دانیشتــوانەکەی و قەبــارەی گەورە و بچــوکی دەڤەرەکەی دەنگــی لە کۆنگریس هەیە و دەنگدەدەن، دەوڵەتە بچوکەکان لێرەدا هەر بە زوویی دەخزێنە ناو دەوڵەتە گەورەکانەوە کە پێی دەوترێت کۆنفیدراسوێن …”1 تێبینی و پەیامەکەی ئەو کاتەی پرۆدۆن بۆ کاتی خۆشی و ئێستاش هەر ڕاستە . لە ڕاستیدا یەکێتی ئەوروپای کۆنفیدراسوێن دەزگەیەکی بیرۆکراتیانەیە و یەکگرنتی دەوڵەتەکانە و زۆریش کۆنفیدراسوێننیکی نادیمۆکراتیانەیە ، “مـافی یەکگرتـن و یەکێتـی، هاوکـاتیش مـافی ئازادبوون ل□ بڕیاردانی جیابونەوە و کشانەوە لەو یەکێتییە لە پێش هەمـوو شتێکەوەیە بە هەمـوو مـافە سیاسـییەکانیەوە ، بە بێ ئەم مافانە کۆنفیدراسوێن هیچ نییە جگە لە ناوەند□راییەکی مکیاجکراو نەبێت”1
باکۆنین و کرۆپتیکین و خەڵکانی دیکەش سەبارەت بەو تێزەی سەرەوە نوسیویانە بەڵام کەسیان ئەوەندەی مورەی بوکچین-یان(1921-2006) لەو بارەوە نەنوسیوە و ئەوەندەی ئەو لەم پرسەدا قوڵنەبونەتەوە.

بوکچین هەر بۆ نوسین لەم تەرزە نەدوواوە ، لە ڕاستییدا پرسی کۆنفیدراڵیزمی بۆ پرسی سۆشیال ئیکۆلۆجی، ناناوەندگەراییەوە بەستۆتەوە و بڕوای وابووە کە بنیاتنانی شارەوانی ئازاد و ئازادیخوازانە بناغەکەیەتی . بوکچین هەر بە تەنها تئیورزان نەبووە ، ئەو لە پێناوی چەمکەکەیی و باوەڕیی-دا زۆر بە پەرۆش و چالاک و ماندوونەناس بووە. ئەو کاتانەی کە لە ژیاندا بووە ، بەتایبەت لە ساڵانی 1980 کانا لە هەوڵی ئەوەدا بووە کە تیئورەکەی بخاتە کارەوە/ پراکتیزەوە. بوکچین زۆر چالاك بووە لە بواری ئەوەی کە خۆی باوەڕی پێی هەبووە ، ڕێکخەر و بزوێنەری ئایدیاکە بووە و خۆیی بە تەرخان کردووە ، لەم بارەوە ئاوا لەسەر چالاکییەکانی ئەو نوسراوە ” بوکچین لە شارەکانی Vermont وەکو Burlington لە هەوڵی ئەوەدا بوو کە ئایدیاکانی، پڕۆژەی [شارەوانی ئازادیخواز] بخاتە کار ەوە ، ئەویش بە کار و چالاکیکردن و هاوکاریی لەتەك کۆمەڵە لە پارتی سەوزی لە باکوری ڤەرمۆنت لەگەڵ هەندێك لە پارتی سەوزی بەرلنگتن لە شارەوانی ئەوە بە سەپاندنی دیمۆکراسی. بوکچین لەم چالاکییەدا بەردەوام بووە تاکو ساڵی 1990 کە لە سیاسەت خۆی خانەنشین کردوە . ئایدیاکانی ئەو لە کتێبی بیناکردنەوەی کۆمەڵەدا کە لە ساڵی 1989 دا و لە کتێبی The Murray Bookchin Reader 1997 بە کورتی چڕکراوەتەوە”2

لای بوکچین بنیاتنانی شارەوانی ئازاد بناخەی بنیاتنانی کۆنفیدرالیزمە، ئەڵتارنەتیڤەکە/جێگرەوەیەکە بۆ دەوڵەت-نەتەوە . ئەو وای هەست دەکرد شارەوانی ئازاد بۆ گەیشتن بە کۆمەڵەی ناچینایەتی و کۆمەڵەکی ئازاد، زەروورییە . کاتێك کە بوکچین ویستی پێشگرەکەی شارەوانی ئازاد یاخود شارەوانی ئازادیخواز بخاتە چوارچێوەی چالاکیی ئەنارکیستەکانەوە ، ئەمە بووە هۆی ناکۆکی لەتەك ئەنارکیستەکانا، کە لای ئەو بێزارییەکی دروستکرد ” بوکچین لە کۆتایی نەوەدەکانی چەرخی ڕابوردوودا لە ئەنارکیزم دابڕا و لە دوا وتاری ، (The Communalist Project (2003, بەدیاریکراوی باسی شارەوانی ئازادیخوازانی کرد کە پێکهاتەیەکیی سەرەکییە لە کۆمەنەڵیزم، Communalism *. بوکچین بڕوای وابوو کە کۆمەنیەیستەکان وا بڕوایانە کە شارەوانی ئازادیخوازان دوو پەیام دەگەیەنێت هەم بە بەدەستهێنانی کۆمەڵەکی لەژك/ ژییر هەروەها بناخەیەکیش بۆ دامەزرانی ئەو کۆمەڵە “2

جانەت بێڵ-ی برادەری دێرینی بوکچین، کە نزیکەی 8 ساڵێک پێکەوە ژیاون، لە کتێبی Ecology or Catastrophe سەبارەت بە گرنگی و بایاخی شارەوانییەکان و کۆنفیدراڵیزم بۆ بوکچین، دەڵێت ” لە دیدی بوکچین – ەوە شارەوانییەکان کە دیمۆکراتیزە کراون هەروەها

کۆنفیدراسیۆنی شارەوانییەکان وەك جێگرەوەیەکی دەوڵەت-نەتەوەن و کۆتایی و قەیرانەکان بۆ سۆشیالیزم. بوکچین ئایدیاکان و ئەرگومێنتەکانی کە بە شارەوانی ئازادیخوازان، ناودەبرد، هەمووی بە کامیلی لە فۆرمی یاخود کتێبی The Rise of Urbanisation and the Decline of Citizenship [هەڵکشانی شارنشینێتی و داشکانی هاووڵاتیبوون] کە لە ساڵی 1986 دا بڵاوی کردەوە، خستە ڕوو"3 لەم بەشەی ئەم وتارەدا هەوڵدەدەم پێناسەی چەمکی کۆنفیدرالیزم لە دیدی بوکچین و کۆنفیدرالیزمی دیموکراتیك ، کە تێزەکەی عەبدوڵا ئۆجەلانە، بکەم و ئاوڕێکی خێرا لەوەی کە لە ڕۆژاوادا بەدەستهێنراوە بدەمەوە.

گەرچی بوکچین ئایدیا و پلانی بۆ جێبەجێکردنی تئیۆرەکەی لە واقیعدا هەبووە، هاوکاتیش ئەوەی زۆر باش دەزانی کە مەحاڵە و خەون دەبێت لە بیناکردنی شارەوانی ئازادیخواز و کۆنفیدرالیزم لە شارە زەبەلاحەکانی کە هەن لەسەر بناغەی مەنتیقێتی و پەروەردە و ڕۆشنبیری باو و ئەو کولتورەی کە ئێستا لەناو خەڵکدا هەیە و هەروەها بە هەی سروشتی ناوەندگەرایی کۆمەڵەی -شەوە . بوکچین دەرکی بەوە کردبوو کە دروستکردنی شارەوانی ئازادیخواز داخوازی جۆرێکی جیاواز لە پەروەردە و خۆپێگەیاندن و ڕێکخستن، دەکات و ئەوەشی دەزانی کە ناوەندگەرایی یەکێکە لە ڕێگرە سەرەکییەکان . بیرکردنەوەی ئەو سەبارەت بە شارەوانی ئازادیخواز ئاوا نمایشکراوە " بوکچین هەر لە ساڵی 1950 کانەوە لایەنگر و پەداگربووە لەسەر دیموکراسی ڕاستەوخۆ یاخود ئەنجوومەنی دیموکراتی . ئەو سروشی لە نوسینەکانی H.D. Kitto هەروەها Alfred Eckhard Zimmern وەرگرتووە. سەبارەت بە چەمکی کۆنفیدراسیۆنیش، بوکچین لەژێر هەژموونی بیردۆزان و بیرکەرەوانی ئەنارکیستەکانی چەرخی نۆزدەدا بووە. ئەو شارەوانی ئازادیخوازانی بە دیدی یەتەبییانەوە لەبارەی ناناوەندگەرایی [ئەتەنەمی] بە گچکەکردنەوەی شارەکان، هەروەها بە قەبارەی مرۆڤەکانەوە لەشانی کۆمەڵەتییە ئیکۆلۆجییەکانەوە و دیسانەوە بە تەزی شێوەی شارنشینیەوە، گرێداوە "2
جانەت بێل لەگەڵ ئەوەی سەرەوەدا نایەتەوە. لە نامەیەکیدا کە 09/12/2017 بۆی ناردوم ، ئەو هۆکارەکان کە هەژموونی خۆیان لەسەر بوکچین داناوە ، بەم جۆرە بەمنی نوسیوە " ئەوەی کە سروشی بیرکردنەوەی بوکچینی بە کۆنفیدراسیۆن ، هەناوە جۆزیف پرۆدۆن و باکۆنین و ئەوانی دیکە نەبوون ، بەڵکو چیرۆك و چالاکیی نقابەی CNT ئیسپانی (Confederation Nacional del Trabajo) لە ئیسپانیا بوو . کتێبەکەی The Spanish Anarchists تەرکیز لەسەر هێکلی سی ئەن

تی وەکو کۆنفیدراسوێنێك، دەکات . ئەو لەو کتێبەیدا لە هەوڵی خســتنەڕوی ئەوەدایە کە پێچەوانەی تۆمەتەکــانی کە مارکســییەکان داوێنــاتە پــاڵ ئەنارکیســتەکان بیســەلمێنێت ، کە لە ڕاســتیدا ئەنارکیســتەکان دەتـــوانن خۆیـــان ڕێکبخەن، ئەوان بنیاتنـــانی کۆنفیدراسوێن و دامەزراندنی قەوارەی [هەیکەلی] لە خوارەوە بۆ سەرەوە هەڵد□ بژێرن"

وێڕای ئەوەی کە بــوکچین بــاوەڕی بە ناناوەنــدگەرایی و کۆمەڵێکــی ئیکۆلۆجــی هەبــووە ، لەگەڵ ئەوەشــدا بــاوەڕی وا نەبــووە کە ئەوەی سەرەوە بتوانرێت بەبێ کۆنفیدراڵیزم بەدەستبهێنرێت ، کە تۆڕێکە لە ڕێگا یەوە شارەانییەکان دەتوانن یەکبگرن و هاریکاریی یەکدی بکەن بە هــاوبەشکردنی دەرامەت و داهاتیــان لە نێــوانی خۆیــاندا لەســەر بناخەی بەگوێرەی پێویستییەکانی تاک و خودی کۆم□ن□تیەکان. لەگەڵ ئەوەشدا هاوکات ئەو باوەڕی وابووە کە هەر یەکە لە شارەوانییەکانی ناو تۆڕەکە لە کێشانی سیاسەت و کاروباری نێوخۆیانا، پێویستە ئــازاد بــن و ئۆتۆنۆمــی خۆیــان هەبێــت. پێناســەی بــوکچین بۆ کۆنفیــدراڵیزم " کۆنفیــدراڵیزم لەســـەرو هەمـــوویەوە تۆڕێکە بۆ ڕێکخستنی کاروباری ئیداریی شارەوانییەکان کە ئەندامەکانیان یاخود نێررا□□کانیان [وەفد] لە ڕیگای دیمۆکراتی ڕاستەوخۆوە لە نێو ئەنجوومەنە دیمۆکراتییەکانا لە شار و شارۆچکە و گوندە جیاجیاکانا و گەرڕەکەکــانی شــارە گەورەکانا،هەڵــد□ بژێرن . ئەنــدامانی ئەم لیــژانەی کۆنفیــدراسوێنەکە لە شێــوەیەکی زۆر تونــد و بێ لادان لە داخوازییەکان، دەستڕۆیشتنیان [صەلاحییەت] پێدەدرێت، لە نزیکەوە چاودێریيان دەکرێت. کەی پێویست بوو بانگدەکرێنەوە، بەرپرسیار دەبــن لە بەرانبەر ئەنجوومەنەکانــا کە دەســتنیشانییان کــردون یــا هەڵیــانبژارادوون بۆ ئامــانجی هاوکــاریی یەککەوتــن و ئیــدارەدانی سیاســەتەکان و کاروبارەکــان کە لە لایەن خــودی ئەنجوومەنەکــانەوە فۆرمیلە کراون"[4]

ڕوو بەڕوو بوونەوەی دروستکردنی کۆنفیدرالیزم داخوازی دروستکردنی شارەوانی ئازادیخواز دەکات کە کار لەسەر پایە سەرەتاییەکانی وەکو ناناوەنــدگەرایی، ئیکۆلۆجــی کۆمەڵــایەتی [ســۆشیال ئیکۆلۆجــی]، پەیوەستبوونەوە و فێمەنیزم کە ئەرکگەلێکی زۆر گرنگن . هەر یەك لەم پایانە بەستراون بە یەکدییەوە کە هیچ کامیان بێ ئەوی دیکەیان ناکرێت و کارا نابن. بوکچین ئەمەی زۆر بە باشی ڕونکردۆتەوە کە دەڵێت " قسەکردن لەسەر دروستکردنەوەی ک□م□□□ و پ□یو□ندیمان لەتەك دونیــای ســروشتیانەدا ، گــوایە تەنهــا دەتــوانرێت لە ڕێگەی ناناوەنــدگەراییەوە یــاخود لۆکــاڵیزمەوە یــاخود خــودی خۆڕاگریــی خودئیکتیفــاییەوە، هەر لە فەزای نـــاتەواوی چارەســـەرەکانا

دەمانهێڵێتەوە"4 وێرای ئەمەش بوكچين پێداگريى لەسەر ئەوە دكات كە
ناناوەندگەرایی و خودئیکتیفایی بە تەنها مانای ئەوە ناگەیەنێت كە
كارێكی دیمۆكراتیانە بێت و لە توانای چارەسەركردنی گرفتەكانی
كۆمەڵ-دا سەركەوتوو بێت لە ئامانجەكەیدا ، هەر بەم هۆكارەش
بەردەوام دەبێت و دەڵێت " ڕاستییەكی گرفتاوییە كە دەرك بەوە
نەكەین ، كە ناناوەندگەرایی، خودئیکتیفایی بە تەنها خۆیان و لە
خودی خۆیانا بە زەروورە بە پرۆسەیەكی دیمۆكراتی بناسین . شارە
نموونەییەكەی Plato [قوتابییەكەی سوقرات و مامۆستاكەی ئەرستۆل]
لە كۆمارەكەیدا لە ڕاستیدا وا كڵێشە كێشرابوو كە خودئیکتیفا
بێت، بەڵام خودئیکتیفابوونەكەی تەنها بۆ پاراستن و بەردەوامبوونی
جەنگاوەرەكانی و هەروەها نوخبە فەلسەفییەكەی، بوو. بەڕاستیش
ئیمكانێتی پاراستنی خودئیکتیفابوون پابەندە بە توانا□، ه□ر وەكو
لە بەرگرییكردنی شاری Sparta [شارێكی گەورەی یۆنانییە كۆنەكان]
لە بەرانبەر هەژمـوونی " گەندەڵیدا" لە دەرەوەی كولتورەكان،
د□بینین (كە كاراكتەرێكە و دەتوانم بڵێم هێشتا لە زۆر كۆمەڵی
داخراوی ڕۆژهەڵاتا دەردەكەوێت).

هەر بە هەمان پێوەر ناناوەندگەرایی لە خودیی خۆیدا زەمانەتی ئەوە
ناكات كە كۆمەڵێكی ئیكل□جیمان دەداتە دەست. كۆمەڵێكی
ناناوەندگەرایی زۆر بە ئاسانی لە شانی هیراشیەتێكی ئەوپەڕی ڕەق و
تەقدا. دەكرێت هەبێت. بەرچاوترین نموونە ئەوروپا و فیوداڵیزمی
ڕۆژهەلاتە. ڕیزبەندی هیراشیانەی كۆەمەڵایەتی كە تیایدا ئەمیرەكان
و دوقەكان و بارۆنییەكان لە پلە و پێگەی باڵادا نیشتوون و
دانیشتوانی كۆمۆنێتییە ناناوەندگەرییەكان [ئۆتۆنۆمییەكان]
بەڕیوەدەبەن . لەگەڵ هەموو ڕێزێكمدا بۆ fritz Schumacher ، بچوك
مەرج نییە كە جوان بێت......ئەگەر ئێمە ستایشی ئەم كۆمۆنێتییانە
بكەین هەر ل□ بەر ئەوەی كە ناناوەندگەریین ، یا خودئیکتیفایین
یاخود بچوكن یا " تەكنەلۆجیایەكی ماقوڵ و بەجێ " بەكاردەهێنن ئەو
كاتە ئێمە ناچاردەبین كە فەرامۆشی ئەو هۆكارەش بكەین كە لە ڕوی
كوڵتورەوە وەستاو و مەنگن ، ئەمە جگە لەوەی هەر بە ئاسانیش لە
لایەن دەستەبژێرە دەرەكییەكانەوە پاوان بكرێن "4

بوكچین كە باسی لە كۆنفیدراڵیزم كردووە لە ڕووی سیاسییەوە وەكو
جێگرەوەیەك بۆ دەوڵەت- نەتەوە داینا□. ئ□و دەیزانی كە لە كاتێكدا
كە دەوڵەت دەزگاو سیاسەتی خۆی هەیە ، هاوكاتیش ئابوریی
سەرمایەداریی لە ڕێگای دەزگەكانییەوە وەكو هێزی سەربازیی و
پۆلیسیی و سیخوڕیی و دەزگای دیكەی وەكو : كەنیسە و مزگەوت و بانق
و دەزگە دراوییەكانی دیكە و میدیا و دادگا، ئابورییەكەی لەو

ڕێگایانەوە دەسەپێنێت و کۆمەڵ کۆنترۆڵ و هەیمەنە دەکات .

بوکچین باوەڕی وابوو کە کۆنفیدراڵیزم لە ڕێگای شارەوانییە ئازادیخوازەکانەوە دەبێت دەزگەکانی خۆی بخولقێنێ ، کێشەی سیاسەتەکانی خۆی بکێشێ، ڕۆشنبیریی و پەروەردەی خۆی بەکاربێنێ، ئابووریی خۆی دروست بکات ، تاکەکانی کۆمەڵ یاخود هاووڵاتیانی توانادار بکات . ئابەم شێوەیە بوکچین جەختی لەسەر ئەوە کردەتەوە و وتویەتی " کاتێك کۆنفیدراڵیزم وەکو مەبادیئەکانی یاخود بنەماکانی ڕێکخستنی کۆمەڵ دەگاتە ئەو پێڕەی پێشکەوتنی ئەو کاتەی کە خودی ئابووری کۆنفیدراڵیز کرا [واتە کە ئابوریی ئازاد کرا لە لایەن کۆنفیدراسیۆنەکەوە و خاوەنداریەتی لێکرا- زاهیر] ئەویش کێڵگەکانی ناوچەکە ، کارگە و کارخانەکان هەروەها ئەو پرۆژانەی کە پێویستن بە کۆمەڵ، بخرێنە ژێردەستی شارەوانییە لۆکاڵەکانەوە ، ئیدی ئەمە تەواوی کارەکەیە . کاتێك کە کۆمەنەتییەکە بچوك یا گەورە لە تۆڕێکی گرێدراو و یەکگرتوودا لە تەك کۆمەنەتییەکانی دیکە، دەستدەکەن بە بەڕێوەبردنی سەرچاوە ئابوورییەکانی خۆیان، ئەوە ئەنجامدانی کارەکەیە"[4]

جانێت بێڵ لە کتێبەکەیدا: The Politics of Social Economy, Libertarian Municipalism لە بەندی 11 دا بە زمانێکی ئاسانتر و پاراوتر هەوڵیداوە کە باشتر ئایدیاکانی بوکچین سەبارەت بەو کۆپلەیەی سەرەوەی ئەو، ڕوونبکاتەوە و شرۆڤەیان بکات. ئەو دەڵێت " کۆنفیدراسیۆن تۆڕێکە کە تیایدا چەند لایەنێکی سیاسیانە بە دروستکردنی دامەزراوەیەکی گەورەتر لە هەموویان، یەکدەگرن . وێڕای ئەوەی کە لایەنێکی گەورەتر لە پرۆسەی هاوپەیمانەتیانا دروستدەبێت ، بەڵام لایەنە بچووکەکان لەناو ئەو هاوپەیمانەتییەدا خۆیان هەڵناوەشێننەوە و گەڵیان گومنابێت ، بەڵکو لەبری ئەوە، ئازادیی و شوناسنامە و سەروەرێتی خۆیان، گەرچی لەو هاوپەیمانەتییەشدان، هەر دەپارێزن."[5]

شتێکی ئاشکرایە و خاڵێکی سەرەکییە گەر خەڵکی لە ڕووی ئابورییەوە بە گەورەیی پێویستییەکانیان یەکسان نەبن، ئەوە لە ڕوانگەی سیاسیشەوە جیاوازی گەورە لە نێوانیانا دەردەکەوێت و ئەو کاتەش بەیاکادان و شەڕوشۆڕ لە نێوانیانا سەر هەڵدەدا. هاوکاتیش ئاشکرایە کە یەکسانی ئابووریی ڕوونادات ئەگەر خودی خەڵکی خۆیان کۆنترۆڵی ئابوورییان نەکەن. ئەمەش مانای ئەوەیە کە ئابووریی بەهیچ شێوەیەك نابێت لە دەستی خاوەندارێتی تایبەتییدا بێت، یاخود لە دەستی دەوڵەتا کە ناوی خاوەندارێتی خەڵکی/ کەرتی گشتی لێنراوە ، یا بەهاوبەشی لە دەستی خاوەندارێتی دەوڵەت و خاوەندارێتی

تایبەتدا ، ببێت، بە واتایەکی دیکە ئابوری تێکەڵە لە کەرتی گشتی و کەرتی تایبەتی . جانێت بیێڵ لە هەمان کتێبدا Libertarian Municipalism لە بەندی 12 دا ، لە بەشی بە شارەوانیکردنی ئابووریی [Municipalaised Economy] کە تەرخانی کردووە بۆ ئەو جۆرە ئابوورییەی کە کۆمۆنێتییەکە پێویستەتی جیاوازی ئەو جۆرە ئابوورییە دەکات لە جۆرەکانی دیکەی ئابووریی، کە لە کۆمەڵگانێکدان کە لەسەر بناغەی کۆمەڵەی چینایەتی خۆیانیان گرتووە. ئەو دەڵێت :

" شارەوانی ئازادیخوازان گەشە بە فۆرمێك لە خاوەندارێتی گشتی دەدات ، کە لە ڕاستیدا گشتییە. سیاسەتی ئابوریانەی شارەوانی ئازادیخوازان، پێشنیاری جۆرێك لە ئابوری دەکات کە نە خاوەندارێتی تایبەتی لێدەکرێت ، نە پارچە پارچەش دەکرێت بۆ هەرەوەزییە گچکەکان و نە خۆماڵیکردنیش دەبێت، بەڵکو ئابورییەکە، کە شارەوانیانە [واتە ئازادکراوە – زاهیر] کراوە و خراوەتە ژێر دەسەڵاتی کۆمۆنێتییەکەوە "خاوەندارێتی گشتی" و هەر لە لایەن ئەویشەوە کۆنترۆڵ دەکرێت."

" ئەم بەشارەوانیکردنەی ئابوریی [ئازادکردنی ئابوریی – زاهیر] یانی " خاوەندارێتی" و بەڕێوەبردنی ئابورییەکە لە لایەن هاووڵاتیانی کۆمۆنێتییەکەوە، موڵکەکان بە هەردك جۆرییەوە: زەوی و کارگەکانەوە، چی دی موڵکی تایبەتیی نابن و خاوەندارێتی تایبەتییان لێ ناکرێت بەڵکو دەخرێنە ژێر دەسەڵاتی تەواوی هاووڵاتییان لە ئەنجوومەنەکانیانا. لەم بارەدا هاووڵاتییان بە کۆمەڵ ، هەموان، " خاوەندارن" بە سەرچاوەکانی سامانی ئابوریی کۆمۆنێتییەکانیان و خۆیان فۆرمیلەیان دەکەنەوە و ڕەزامەندی لەسەر سیاسەتی ئابوریی بۆ کۆمۆنێتییەکە، دەدرێت. ئەوە ئەوانن نەك بیرۆکراتەکان و سەرمایەدارەکان، کە سەبارەت بە ژیانی ئابوریی ، بڕیارەکان دەدەن........ لە کۆمەڵەکەی ماقوڵی/ ژیریی ئەنارکیستیدا نایەکسانی ئابوریانە لە ڕێگای گۆڕانەوەی سامان ، موڵکییەتی تایبەتی و هەروەها ئامرازەکانی بەرهەمهێنان بۆ شارەوانی، لەناودەچێت، بەهۆی بە شارەوانیکردنی ئابورییەوە، [ئازادکردنی ئابوورییەوە زاهیر] سەرچاوەکانی سامانی چینی خاوەندار لە لایەن خەڵکانی ئاساییەوە دەستی بەسەردا دەگیرێت و دەخرێتە ژێر چنگی کۆمۆنێتییەکەوە تاکو بە بەرژەوەندی هەموان بەکاربهێنرێت. "5

چەمکی کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك:

عەبدوڵا ئۆجەلان سەرکردەی پارتی کرێکارانی کوردستان ، پەکەکە، پێش

سەردەمی بەندکرنی و لەسەردەمی بەندیی-دا بیری لە بزوتنەوەی پەکەکە و ل□ک□دانەوەی بۆ کردووە ، هەروەها شیکردنەوەی بۆ هەر□س□ه□نانی شورەویی ئەو کاتەو بلۆکی وڵاتانی کۆمۆنیستی لە ڕۆژهەڵاتا، کردووە. هاوکاتیش ئەزموون و ئایدۆلۆجی هەر هەموو پارتە کۆمۆنیستەکانی لە جیهاندا لە گەڵ یەکدیدا بەتایبەت ئەوانەی خۆرهەڵاتی ناوین بەیەکەوە گرێدەداتەوە و شاهیدی دەستکەوتەکانیان بوو، کە لە زەمینەی واقیعدا ، هەموو شتێك بوو جگە لەوەی کە ئەوان بانگەشەیان بۆ دەکرد. لەگەڵ هەموو ئەمانەدا خاڵی وەرچەرخان و گۆڕانی ئۆجەلان ل□ بەندیخانەدا خۆئاشناکردنی بوو بە ئایدیاکانی مورەی بوکچین . ئۆجەلان لە ڕێگای پارێزەرەکەیەوە چەند جارێك نامەی بۆ بوکچین ناردوە تاکو لە ئایدیاکانی ئەو باشتر تێبگات بۆ ئەوەی لەگەڵ چەمکەکانی پەکەکەدا بیانگرێتە بەرچاو، بەڵام بوکچین لە کۆتایی ژیانی و لەسەر پێخەفی مردن، بووە، هەر لەبەر ئەوەش نەیتانیوە بچێتە گفتوگۆیەکی زۆر جددیەوە نە بە پەیام و نە بە نوسین .

لەسەرەتای ئەم چەرخەدا ئۆجەلان بە تەواویی تێگەیشت کە پرۆژەکەی بوکچین سەبارەت بەئەنجومەنەکانی هاووڵاتییان و پرسی کۆنفیدراڵیزم، دروستترین چارەسەرن بۆ هەموو نەتەوەکان و کەمایەتییە نەتەوەییەکان کە لە وڵاتانی ناوچەکەدا دەژین. دوای ئەم تێگەیشتنە ، ئۆجەلان ئایدیای دەوڵەت-نەتەوەی ڕەتکردو□. لە ڕاستیدا ئەو ئێستا باوەڕی وایە دەوڵەت-نەەتەوە ڕەگوڕیشەی گرفتەکانە زیاتر لەوەی کە چارەسەربێت ، ئەو وای دەبینێت کە ئەوە دەوڵەت-نەتەوەیە کە تا ئێستاش کارەسات بۆ خەڵک دەهێنێت. دەنوسێت "ئەگەر دەوڵەت-نەتەوە بڕبڕەپشتی سەرمایەداریی مۆدێرن بێت ، بە دڵنیاییەوە قەفەسێکە بۆ کۆمەڵە سروشتییەکە.......دەوڵەت-نەتەوە لەژێر ناوی کاپیتاڵیزم-دا کەویکرنی/ ماڵیکردنی کۆمەڵ دەکات و کۆمۆنێتییەکە لە سروشتە بناغەییەکانی نەیار/ غەریب دەکات"6

ئۆجەلان باوەڕی وایە نەك هەر نەتەوەکان ئایندەیان لەژێر سایەی دەوڵەت-نەتەوەدا نییە ، بەڵکو تاکەکانیش – هاووڵاتیان- ئایندەیان نییە مەگەر خۆیان لەتەك جۆرێك لە مۆدێرێنیتی کۆمەڵ-دا بگونجێنن " هاووڵاتیبوون لەسایەیدا [سایەی دەوڵەت-نەتەوە -زاهیر] هیچ پێناسەیەکی نییە بەڵکو ڕوودانی گۆڕانکارییەکە لە خاوەندارێتی تایبەتی کۆیلایەتییەوە بۆ کۆیلایەتی دەوڵەت"6

ئۆجەلان دەیزانی کە ڕیشەی گرفتەکان لە گەلێك کۆمەڵدا ، وەکو کۆمەڵی کوردیی، بەتایبەتی لەو ناوچەیەی کە لێوەی هاتووە، کامانەن. لای ئۆجەلان تەنها ئەوە بەس نەبوو کە بە تەنها دەوڵەت-

نتو تبکاتو ، ئو باوی وای لتك ئوشدا خکی دبت
ترکیز بکات سر گرفتکی سرکی دیک ک ل کمدا ب ماوکی
دوورو درژ هی، ک پرسی ژنان. ئجلان زری لسر کمی کن
[قدیم] خوندتو ، هر لکاتی یکم مدنییتو پش 10
هزار سا هروها ی ژنان لو کمانددا هر لو سردمانو
. بو خوندنو قو، ئو درکی بو کرد ک کهموو پرسکان،
کشکان هر ل دوت-نتوو ل گای چوساندنو و
بکارهنان و کیلکردنو تا دگات کشی ژنان و یکسانی
جندیی زر ب توندی ب یکدییو گردراونتو هر لبر
ئوش ناتوانرن بجیا چارسربکرن. ل استیدا ئجلان
وابیردکاتو ک چوساندنو و بکارهنان ل کیلکردن و
سرکوتکردنی ژنانو دستپدکات ” بب کیلکردنی ژنان هیچ کام
ل جرکانی دیکی کیلایتی نیدتوانی بوونی هبت ، ئیتر ل
بردوامبوون و گشکردنی خودی کیلایتی بگ….بب
سرکوتکردنی ژنان سرکوتکردنی سرجمی کمک محا بوو یاخود
پشبینی ندکرا”6
ئجلان زر ب جددی کشی ژنانی ورگرتوو تا ئو ادیی وای
بیردکردو ک ژنان نتویکی کنایزکراون. چمککانی ئو
سبارت ب ژنان ئو استیی دردخن ک ئو چند پرشی پرسی
ژنان، جختکردنوی لسر بشداریکردنی ژنان ل یکم تگیشتن
و هنگاونانی خباتکردنا ب چارسرکردنی گرفتکانیان و هروها
سراپای گرفتکانی کمیش، بناغیین. ئجلان ب کتواریی کاری
لسر ئم کردو کاتك ک ل شاخ بوو توانیوتی زرك ل ژنان
تکاوی بزوتنوی پکک بکات، نك هر ل کورد ، تنانت ل
غیر کوردیش . ب تپبوونی زمن ئجلان زیاتر ل ی ژنان
ئاگابووو ، نك هر ب تنها ل جنگینیانا ب چك دژی دوت
، بکو جنگینیان دژ ب دوت ل گای جیاوازو ب
دروستکردنی کمکی نو لسر بناغی کنفیدرایزمی دیمکراتیك
” کنفیدرایزمی دیمکراتیك ب کوردستان دوت-نتو نیی
،…… بکو سیستمکی دیمکراتیانی خکیی ب ب دوت”6

بچی ئجلان ئوند پداگریی لسر کنفیدرایزمی دیمکراتیك
کردوو؟ پناسی ئجلان ب ئو چمک چیی؟
ئجلان ل شونکدا پناسی کنفیدرایزمی دیمکراتیکی ل چند
وشیکدا کورتکردتو ” دیمکراسیی ، ئیکلجیی ، کمی
ئازادیی جندیی… یاخود دیمکراسی ب ب دولت” 7
ئو باوی وای سرمایداریی ل سر 3 پای دروستبوو و خی

گرتووە: سەرمایەداریی مۆدیرین، دەوڵەت-نەتەوە، پیشەسازییبوون [پیشەسازیکردنی وڵات – زاهیر]. ئەو باوەڕی وایە کە خەڵکی خۆیان دەتوانن ئەمانە واتە ئەو 3 پایەیە بە " دیمۆکراسی مۆدیرانانە، نەتەوەی دیمۆکراسی، ئابووریی کۆمونانە [بە هاوبەشیکردنی ئابوریی – زاهیر] ل□ تەك پیشەسازی ئیکۆلۆجیان□ [و□□ات ئیکۆلۆجیانە پیشەسازی بکرێت – زاهیر]" 7 جێگابگرنەوە.

ئایدیای کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك لای ئۆجەلان خۆڕێکخستنی خودی خەڵکی خۆیەتی بۆ بەڕێوەبردنی خۆی. ئەو ئەم پلانە بە کاری خەڵکە ڕەشووووتەکەی خوارەوە دەبینێ کە لە ڕێگای دەستەجەمعییەوە، بڕیارەکان سەبارەت بە کاروبارەکانیان لە لایەن خۆیانەوە دەدرێت ، نەك لە دەرەوەی خۆیان، ئەویش لە ڕێگای دیمۆکراتی ڕاستەوخۆوە کە لەوێدا کۆنترۆڵکردنی دەوڵەت یاخود هەر ئیدارەیەکی دیکەی پاوانخواز ڕەتدەکاتەوە. ئەو نوسیوێتی " کۆنفیدرالیزمی دیمۆکراتیك نموونەیەکی واقیعیانەیە بۆ خەڵکانی سەرکوتکراو. کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك م□د□□کی کۆمەڵایەتی دەوڵەت-نەتەوە نییە. لە لایەن دەوڵەتەوە کۆنترۆڵ ناکرێت. هاوکاتیش کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیک بە کوڵتورکردنی ڕێکخستنی پێشنیارکراوی نەتەوەی دیمۆکراسییە. کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك لەسەر بناغەی بەشداریکردنی جەماوەرە ، پرۆسەی بڕیادانەکانە ک□ کۆمۆنێتیەکان دەیدەن"6 ئۆجەلان بەردەوام دەبێت لەسەر قسەکانی و دەڵێت " [کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك [.. دەتوانێترێت بە ئیدارەیەکی سیاسی نادەوڵەت یاخود دیمۆکراسی بە بێ دەوڵەت ناوزەد بکرێت. پرۆسەی بڕیاردانی دیمۆکراسییانە نابێت چەواشەیی دروستبکات ل□ تەك ئەو پرۆسانەی کە ناسراون بە دیمۆکراسی لەلایەن ئیدارە کۆمەڵایەتییەکانەوە. ئیدارەی دەوڵەتەکان تەنها ئیدارەی دەوڵەتین بەڵام دیممۆکراسییەت، فرمانڕەوایی دەکات. دەوڵەتەکان لەسەر بناخەی دەسەڵات/ هێز دامەزراون ، بەلام دیمۆکراسی لەسەر بناغەی بڕیاری هەرەوەزی / بەکۆمەڵی کە هەموویان لەسەری ڕێککەوتون و ڕیکن، بنیاتنراوە"6

تائێستا پێناسە و دیدی کۆنفیدراڵیزم لە لایەن بوکچینەوە و هەروەها پێناسە و ڕوانگەی ئۆجەلان-یشم سەبارەت بە کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك، باس کردووە. ئێستاش با بزانیین چ وێکچونێک و جیاوازییەك لە نێوانی ئەم دوو چەمکەداو هەروەها لە دیدی ئەم دوو کەسەدا هەیە؟ . بەڕای من هەردوو تێزەکە و دید و ڕوانگەی بوکچین و ئۆجەلان زۆر نزیکی و وێکجوون، هاوبەش دەکەن. ڕەنگە ئەوان هەردوکیان دوو چەمکی جیاوازیان بۆ تێزەکانیان هەڵبژاردبێت ، بەڵام مانا و ئامانج لای هەردووکیان یەکە.

چەند جیاوازییەکی لاوەکی لە نێوانیئانا هەیە وەکو ئەوەی ئەجەلان کۆنفیدرالیزم-ی کردووە بە کۆنفیدرالیزمی دیمۆکراتیك. هەروەها لە بری بەکارهێنانی شارەوانییە ئازادیخوازەکان ئەجەلان ناوی جیا جیای بۆ ئەو ئیدارانە هەڵبژاردووە وەکو ئەوانەی کە لە ڕۆژاوادا پیادەکراون. ئەوەندەی من ئەجەلانم خوێندبێتەوە ئەوە تێگەیشتوم تیئۆرەکەی – کۆنفیدرالیزمی دیمۆکراتیك- وەکو چارەسەرێك بۆ بێیەکدانەکان و گرفتەکانی نێوان نەتەوەکان و کەمایەتییە نەتەوەکانە تایبەتن بەو ناوچەیەی کە ئەو سەری لێوەدەرهێناوە . بەڵام بوکچین زیاتر لە ئەجەلان تێگەیشتووە و باوەڕی وایە کە کۆنفیدرالیزم چارەسەرە بۆ سەرجەمی مرۆڤایەتی و ڕێگایە بۆ کۆتاییهێنان بە پاوانخوازیی سەرمایەداریی لە هەموو لایەکەوە. لەبەر ئەمەش کۆنفیدرالیزم لای بوکچین چارەسەرە بۆ گرفت و کێشەکانی خەڵکی کە لە جیهاندا ڕووبەڕووی دەبنەوە نەك هەر بۆ تەنها لە ناوچەیەکدا یاخود لە چەند وڵاتێکدا.

جیاوازییەکی دیکەش هەیە . ئەجەلان لە شیکردنەوە و توێژینەوەکەی بۆ مێژووی مەدەنیانەی مرۆڤ، چەوساندنەوە و کۆیلایەتی، ئەو باوەڕەی وایە کە کۆیلایەتی لە کۆیلەکردنی ژنانەوە دەستی پێکردووە و هیراشییەتیش لە پاوانخوازیی پیاوانەوە بۆ ژنان دستی پێکردووە ، گەر چی لە شوێنەکی دیکەدا لەگەڵ بوکچین-دا دەتەوە کە دەڵێت " من بۆ بەردەوامی ئەوەم خستەتە ڕوو کە کۆمەڵەی باوکسالاریی لە " شامان" [شامان پیاوانی ریشچەرم و دەمڕاستی خاوەن کەسایەتی بوون – زاهیر] شێخ بەتەمەنە خاوەن ئەزموونەکان ، سەرکردە سەربازییەکان، بووە. ڕێنگە کارەکی ژیرانە بێت ئاوەڵێك لە بنەما نموونەییەکان بۆ کۆمەڵەکی نوێ لەناو ئەم جۆرە گۆشکردنەدا بدۆینەوە لەشانی " کۆمەڵەکی نوێ"وە کە مەبەستمانە تاکو بزانین کە بارودۆخێك هەبووە بۆ سەرهەڵدانی سیستەمی هیراشی/قوچکەیی لەناو خێڵەکانا. بەڵام شێوەیە دابەشبوونە زۆروورییەکە گەیشتە دواکۆشەی، ئەمەش لە کاتێکدا کە سیستەمی هیراشی تێشەنەی بۆ فۆرمیلەکردنی / پێکهێنانی چینێکی سابیت و هەروەها ڕێکخراوی شێوە دەوڵەتی ، کرد"8
پرسی سیستەمی هیراشیی/ قوچکەیی ڕێحی تئیورەکەی ئەجەلانە وەکو شارەوانی ئازادیخوازان بۆ بوکچین، گەرچی هەردووکیان هیراشییەت بە بێ بناغەی کۆمەڵەی چینایەتی دەزانن . ئاشکرایە کە بوکچین زۆر قوڵتر لە ئەجەلان لە کێشەی هیراشی و کۆمەڵەی هیراشیانە ڕۆچووە، زیاتر و قوڵتر لە ئەجەلان سەبارەت بەوەی کە چۆن پاوانخوازیی لە نێو سەرانی خێڵەکان و ، سەرانی خێزان و بەتەمەنەکان و هەروەها لە پاوانکردنی ژنان لە لایەن پیاوانەوە ، پێش کۆمەڵەی چینایەتی، بوونی

هەبووە. " بە گوێرەی کارل مارکس " یەکاسانییەکانی نێو کۆمەڵە سەرەتاییەکان " بە گەشەکردنی چینە کۆمەڵایەتییەکانەوە هەرەسی هێنا، کە لەوێدا ئەوانەی کە خاوەنی سامان و موڵك بوون هێزی کاری ئەوانەیان بەکارهێناوە کە هیچیان نەبووە. بەڵام بە تێڕوانینی مێژووی هاوچەرخ ، بوکچین ئەوە تێگەیشت کە شیکرردنەوەی چین بە تەنها لە خۆیدا شرۆڤەی تەواوی چەوساندنەوەی کۆمەڵایەتی ناکات. کۆتاییهێنان بە ک□م□□□ی چینایەتی پەیوەندی نێوانی باڵادەستان و ژێردەستان چارەسەرناکات …… بوکچین پێداگریی لەسەر زەروورەی نەهێڵانی نەك بە تەنها چینەکانی نێو ک□م□□□ ب□□کو هیراشییەتی نێو کۆمەڵیش ، کردووە….. هیراشیەت و پاوانخوازیی[هەیمەنە] لە دیدی بوکچینەوە لە ڕوی مێژووییەوە پایەی داپڵۆسین و سەرکوتکردن بووە و هەر لەوێوە پەیوەدنییەکانی چینایەتی بناغەیان گرتووە"9
لەگەڵ ئەو شرۆڤەیەی کە لە وێکچوون و جیاوازیەکانی نێوان بوکچین و ئۆجەلان کردومە، جانێت بێڵ باوەڕی وایە کە تئیورەکەی ئۆجەلان زۆر یان کەم هەمان ئەوەی بوکچینە و ئۆجەلان تئیورەکەی بوکچینی خستۆتە کارەوە . لەیەکێك لە بۆنەکانا ئەو دەڵێت " من وا بیردەکەمەوە کەبوکچین ساوایەکی بووە و ئۆجەلانیش کردویەتی بە منداڵێك"10 ئەو لەسەر قسەکانی بەردەوامدەبێت و دەڵێت " ئۆجەلان هەندێك لە مۆدێلە ئۆریجانەڵەکەی[ئەسڵی] بوکچینی گۆڕیوە. بوکچین ئەنارکست بووە بەو شێوەیە ئەو دژی هەموو جۆرەکانی هیراشی بووە هەر لە : هیراشی نەژادیی، جێندەیی، سێکسی پاوانخوازیی لە لایەن دەوڵەتەوە تا دەگاتە پەیوەندییە شەخسییەکان. مستەر ئۆجەلان جەخت لەسەر هیراشی جیندەیی و گرنگیی ئازادی ژنان دەکات. ئەوەش یەکێکە لە گەورەترین گۆڕانی تئیوریی کە من بزانم "10
سەرەڕای ئەم لێکچوون و جیاوازیانە ، بەڕای من جیاوازییەکی دیکەی گەورە لە نێوانی دیدی بوکچین و ئۆجەلاندا هەیە . بوکچین باوەڕی وایە دروستکردنی شارەوانییە ئازادیخوازەکان بناغەی بنیاتنانی کۆنفیدراڵیزمە.

دروستکردنی کۆنفیدراڵیزمیش بە تەواوی بەندە و متمانە دەکاتە سەر پەروەردە و پێگەیاندن ، ڕێکخستن و بەشداریکردنی خەڵکی. ئۆجەلانیش باوەڕی وایە ئەو بەشداریکردنە کاری خودیی خەڵکی خۆیەتی و دەبێت لە ڕێگای کۆبونەوەی جەماوەریی/ ئەنجوومەنەکانەوە بێت بۆ لێدوان و گفتوگۆکردنی پرسە هەنووکەییەکان و ئەوانەشی کە پەیوەندیان بە بارودۆخەکەوە هەیە ، بڕیارەکانیش دەبێت بە ک□م□□□/ ه□رەوەزیانە بدرێن. ب□ ب□□□یکردنی ئەمەش ئەو پێشنیاری ئامرازی دیمۆکراسی ڕاستو□خ□ و چالاکی ڕاستو□خ□ د□کات.

گەرچی لای ئەجەلان ئامانج هەر هەمان ئامانجی بوکچینە وەکو پێشتر خستمە پێشچاو، بەڵام ڕێگای گەیشتن بە قەناعەکە لە لایەنێکەوە یاخود لانی کەم ئەوەی کە لە ڕۆژاوا و لە باکور دەتوانین بیبینین ، جیاوازە. تاکو ئەم چرکەیە ئەجەلان سەرۆك و ڕابەری پەکەکەیە و سەرۆک و ڕابەری ڕۆحیی کوردانی باکور و ڕۆژاوایە و هەروەها زۆرێک لە کوردانی باشور و ڕۆژهەڵاتیش . ئەوە ڕاستیە کە ئەجەلان پەیوەندی بە حیزبەکەی و خەڵکەکەیەوە کردووە کاتێ کە لە بەندیخانەوە دەیتوانی بیکا . ئەو هەوڵی زۆریدا بۆ ڕازیکردنیان بۆ گۆڕانی پەکەکە بۆ بزوتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی. بەرەنجامی ئەوەش لێدوان و گفتوگۆیەکی زۆری لە ساڵی 2012 وە خستەوە، دوای ئەوەش سەبارەت بە ئایدیای ڕەتکردنەوەی دەوڵەت-نەتەوە ، پابەندبوون بە ئاگربەستییەوە ، هەروەها گفتوگۆکردن دەربارەی ئەنارکیزم . لەگەڵ ئەوەشدا پەکەکە نەگۆڕا بەوەی کە ئەمە و ڕەنگە ئەجەلانیش دەیویست. کاتێک کە پەیوەندی نێوانی ئەجەلان و دەرەوەی لە مانگی نیسانی 2015 دا بڕا و بارودۆخێکی نوێ لە باکوردا بە هۆی هێڕشی ناڕەواو فاشیانەی دەوڵەتی تورکیاوە نەك هەر بە سەر پەکەکە بەڵکو هەموو کورد لەوە، پەکەکە زیاتر میلیتەرایز / عەسکەرتاریی بوو ، لەبەر ئەمەش بۆ پەکەکە گرنگتر بوو بایاخ بە بەرپەرچدانەوەی دەوڵەت بدات تاکو بەردەوامبوون لەسەر پرۆژەکەی پێشتری. لە ڕۆژاواش زۆر یا کەم هەمان شت ڕویدا، بەڵام لەوێ لەبری شەڕ دژ بە سوپای ئەسەد ناچارکرا بەوەی کە بەرگریی لە کۆبانی و شوێنەکانی دیکە بکات لە بەرانبەر داعش دا** جێگای گومان نییە کە لەسەردەمی شەڕ لە هەر وڵاتێکدا، بزوتنەوەی کۆمەڵایەتی/ جەماوەریی لاواز دەبێت و بزوتنەوەی سەربازیی بەهێزتر . هەر بەو شێوەیەش لە باکور و ڕۆژاواشدا پەکەکە و پەیەدە لەسەر حسابی بزوتنەوە جەماووەرییەکە زیاتر بەهێز بوون.

ئالیرەوە من دەرنجامی ئەوە دەکەم کە لە باکور و ڕۆژاوادا جوتێك حیزبی هیراشی بە زەبتوڕەبت لە پشتەوەی دروستکردنی کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیکن لە هەردوو کوردستانا . هەر بەو هەیانەی سەرەوە ئەمانە ئەو پارتیانەن کە بڕیارە گرنگ و گەورەکان دەدەن ، پلان دەکەن، کێشەی سیاسەت دەکێشن و گفتوگۆ و سازش لەگەڵ دوژمنانیان و دەوڵەتەکانا دەکەن ، هەر ئەمانن کە بڕیاری شەڕ و ئاشتی دەدن. بە دڵنیاییەوە ئەمانەش کێشە و پرسی زۆر گەورەن کە داهاتوی کۆمەڵگەی ڕۆژاوا و باکوریی پێوە بەندە. بەداخەوە و بە بەدبەختیی، پارتە سیاسییەکانن کە ئەم بڕیارانە دەدەن لەبری خودی خەڵکەکە لە کۆبونەوە و ئەنجوومەنەکانی خۆیانا لە ڕێگای چالاکی ڕاستەوخۆوە.

لای بوکچین هۆکار و ئەرکی دروستکردنی شارەوانییە ئازادایخوازەکان و کۆنفیدراڵیزم کاری خەڵکەکەیە یاخود "هاووڵاتیانە" وەکو ئەو ناوی خەڵکی بە هاووڵاتیان دەبات، بەلام لای ئۆجەلان و پەکەکە لانی کەم لە حاڵی حازردا، ئەرك و ئامانجی پارتە سیاسییەکانە.
لە بەشی کۆتایی ئەم وتارەدا پرسیارێك دێتە پێشەوە. ئایا ئەوەی کە لە ڕۆژاوادا هەیە لە ئێستادا کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیکە ؟
وەڵامی ئەم پرسیارە یەکجار قورسە بۆ من چونکە من لە وەرگرتنی زانیارییەکانما تەنها متمانەم کردۆتە سەر ئەوەی کە لەسەر ڕۆژاوا دەستم دەکەوێت، ئەویش دووکەوتنی دەنگوباس و هەواڵە لە ڕادوە و تیڤی ، ماڵپەرەکان ، سۆشیاڵ میدیا بەتایبەتی فەیسبوك و چوونە کۆبونەوەکانە.
بە وەلامدانەوەی ئەم پرسیارە و تێگەیشتن لە هەموو لایەنەکانی کە پەیوەندی بە ئایندەی رۆژاواوەیە پێویستم بە کردنی چەند توێژینەوەیەکی بنەڕەتی هەیە . ئەم کارەش چونە شار و شارۆچکە و گوندەکانی ڕۆژاوایە ، قسەکردنە و دیمانەکردنی خەڵکێکی زۆرە لە زۆربەی مەیدانەکان و لە پلە و پایە جیاوازەکانی هەموو کەرتەکی کۆمەڵەی ڕۆژاوادا. بینینی کۆمونەکانە و بەشداریکردنی کۆبونەوەکانیانە و دووکەوتنی بریارەکانیانە . بینینی هەرەوەزییەکان و شیکردنەوەی هاوسەنگی هێز و دەسەڵاتەکانە لە نێوانی بزوتنەوەی تەڤدەم و پەیەدە و هەروەها لە نێوانی ئەوان و ئیدارەی خۆبەڕێوەبەریی، خەسەرییەکەیە لەگەڵ کردنی زۆر کاری تر.

هەموومان تێبینی ئەوەمان کردووە کە زۆرێك نوسراو لەسەر کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك لە ڕۆژاوادا ، هەیە. زۆربەی زۆری ئەم نوسینانە پۆزەتیڤانە و هاوپشتیانەیە بۆ ڕۆژاوا، هەموویان یەکدەگرنەوە کە کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك لەوێ دروست بووە یاخود لە دروستبووندایە.
بە بروای من گرفتی سەرەکی زۆربەی ئەو نوسینانە پەراوێزخستنی شتە سەرەکییەکانیانە ، ڕووداوەکانە لە بەرانبەر ڕۆڵ و هەژموونی پەیەدەدا کە تا ڕادەیەك لەیاد کراون. هاوڕێیانێك کە ئەم نوسینانەیان نوسیوە یاخود لەبیریان کردووە یا نەیان ویستووە ئەوە بڵێن کە دروستکردنی کۆنفیدراڵیزم و کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیك ئەرکی ئەنارکیستەکانە. ئەنارکیستەکانن نەك پارتە سیاسییەکان کە دەبێت بەشداری بکەن و لە ڕێگای بزوتنەوە جەماوەرییەکەوە لە پرۆسەی دروستکردنی کۆنفیدراڵزم، کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیکەوە بگلێن چونکە هەندێك کێشەو پرس دێنە پێشەوە کە دەبێت لە ڕێگای شارەوانی ئازادیخوازەوە کە بناغەی کۆمەڵەی ئازادە، لابەلابکرێتەوە.

بوکچین دەنوسێت " پێش سەردەمی کۆمەڵەی چینایەتی " گەرچی ناکرێت ئیمە کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیک (یاخود کۆمەنیلیزم) ببینین کە پەیوەست بە ئەنارکیزمەوە نەبێت چونکە ئەوان [ئەنارکیستەکان – زاهیر] زۆر بە دووی ترادیسۆنی ئەنارکیزمی کلاسیکییەوەن "4 .

لە پرسی ڕۆژاوادا زۆر پرسیار هەیە کە بکرێت زۆرێکیش لە کێشە یەکلایینەکراوەکان هەن، کە دەبێت قسەیان لەسەر بکرێت. وەکو : ئایا هەموو کەسێک ئازادە لە بەشداریکردن لە سیاسەتا و بەشداریکردن لە کۆبونەوەکانا کە بڕیارەکانی تیادا دەدرێت ؟ ئایا ئەو کێشانە کە لە سەرەوە دەستنیشانم کردن و ئەو بڕیارانەی کە دەدرێن ئایا بە دەستەجەمعی لە کۆبونەوە جەماوەرییەکانا لە ڕێگای چالاکی ڕاستەوخۆوە دەدرێن؟ ئایا هەرەوەزییەکانی هەنوکە بەڕاستی لە لایەن کۆمیۆنەکانەوە خاوەنداری لێدەکرێت یاخود ئیدارە خۆسەرییەکە یان جۆرێک لە تێکەڵەیە لە خاوەندارێتی تایبەتی و گشتی ، هەروەها ئایا هەموو کەس دەتوانێت کە ببێتە ئەندام لەم هەرەوەزییانەدا بە پشتگوێخستنی ئەوەی کە ئەوانە کێن و جیاوازییان چییە ، هەروەها چۆن بەرهەمی ئەم هەرەوەزیانە دابەشدەکرێت؟ ئایا کۆمونەکان و ‘ماڵەکانی گەل’ لە ڕاسیتیدا گروپ یا ڕێکخراوێکی هیراشی نین؟ بۆچی سەرۆک و هاوسەرۆکیی لە پلەکانی خۆیانا بۆ ماوەیەکی دوورو درێژ دەمێننەوە؟ ئایا سەرۆکی ئیدارە خۆسەرییەکە و ئەوانەی کە لە پلەیەکی بەرزی تەقدەم و کۆمونەکاندان لە ڕێگای دیمۆکراسی ڕاستەوخۆوە هەڵدەبژێرێن یاخود هەر دادەنرێن؟ چەندێک بە جددی کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیک کار بەرەو بەدیهێنانی کۆمەڵێکی ئیکۆلۆجیانە دەکات و تا ئەستا چی لەو بارەوە بە دەستهێنراوە؟ لە ڕاستیدا پرسیارگەلێکی زۆری تر سەبارەت بە لایەنەکانی کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیک هەیە و دەبێت قسەیان لەسەر بکرێت و وەڵامەکانیان تاووتوێی بکرێن.

بە بۆچونی من ئەوانەمان کە تا ئیستا دەربارەی کۆنفیدراڵیزمی دیمۆکراتیک نوسیومانە وەڵامی زۆرێک لە پرسیارکانمان نەداوەتەوە یاخود کاری تەواومان لەسەر ئەم پڕۆژەیە نەکردووە.
من هەندێک لەو هاوڕێیانە دەناسم کە لە سەر ئەم پرسە وتاریان نوسیوە زۆر لە ڕۆژاوا نەماونەتەوە تاکو سەبارەت بە هەموو لایەنەکانی کۆمەڵەکەی بزانن و توێژینەوەی تەواو لەسەر ئەم پرسە بکەن. ئەو کەسانەشی کە بۆ ماوەیەی زۆر لە ڕۆژاوا ماونەتەوە ئەو هاوڕێیانە بوون کە پەیوەندیيان بە یەپەگە و یەپەژەوە کردووە .
لەگەڵ هەموو ئەوانەی سەرەوەشدا ، ئەبێت لەسەر ئەوە پێکبێین کاتێک

کە دەنوسین و توێژینەوەی ڕۆژاوا دەکەین نابێت ڕۆژاوا پەراوێز بخەین لەو بارودۆخەی کە دەورەی داوە . دەبێت بە باشی دوژمنەکانی ڕۆژاوا لە ناوەوەی سوریا و دەرەوەی ببینین، هەروەها بەردەوامبوونی لە شەڕیدا دژ بە داعش و بە ڕژێمی ئەسەد ، تورکیا و ئەگەری شەڕی داهاتوش کە ڕەنگە عێراق و ئێران و تورکیا یەکبگرن دژ بە پەکەکە ، نەدەینە لاوە.
سەرەڕای هەموو ئەوەی کە باسمکردن دەبێت دان بەو ڕاستییەشدا بنێین کۆمەك و هاوپشتیی نێونەتەوەیی کارا و بەهێز لە لایەن چەپ و کۆمۆنیست و سوشیالیست و نقابی و ئەنارکیستەکانەوە نەبوو هەروەها هەمان یاخود لەو چەشنە بزوتنەوەیە لە هێج وڵاتەکی دراوسێ یا لە ناوچەکەدا ڕووی نەدا . ئەگەر بارودۆخی ڕۆژاوە جیاواز بوایە لەوەی کە هەر لە 2015 وە پەیدا دەڕوات و ئەو هەلو مەرجانەی کە باسم کردن بهاتنایەتە کایە ، ڕەنگبوایە ڕۆژاوا وەڵامی هەموو پرسیارەکانی منی بە بارەکی پۆزەتیڤانە بدایەتەوە و نموونەیەکی باشتری بدایەتە دەستمان.

زاهیر باهیر – لەندەن
شوباتی 2018
Zaherbaher.com

*Communalism ئەم چەمکە هی بوکچینە ، وەکو چەمکەکی سیاسی فەلسەفی بەکاری هێناوەو گەشەی پێکردووە و وەکو خۆبەڕێوەبەرییەك یاخود سیستەمەکی خۆبەڕێوەبەریی کە کۆمونەکان بە ئازادیی و سەربەخۆیی خۆیانەوە لە فیدراسۆنێکدا یەکبگرنەوە پەیڕەوی مەبادیئەکانی خاوەندارێتیی بکەن و بیخەنە پراکتیکەوە .
**ئەم وتارە پێش هێڕشی دەوڵەتی فاشی تورکیا بۆ سەر عەفرین ، ڕەشنوسەکەی نوسراوە .

سەرچاوەکان

Anarchist and Radical Texts/The Anarchist Sociology of Federalism

2 Libertarian municipalism – Wikipedia https://en.wikipedia.org/wiki/Libertarian_municipalism

Biehl J. Ecology or Catastrophe, The life of Murray 3 Bookchin, Oxford University Press 2015, P 227

The Meaning of Confederalism | The Anarchist Library 4 https://theanarchistlibrary.org/library/murray-bookchin-the-meaning-of-confederalism.pdf

5 The politics of Social Economy, Libertarian Municipalism. Biehl, J. P 110 and 118 https://drive.google.com/file/d/0B6YOyGNakE86b3RLY2RZN0dySUE/view?usp=sharing

6 http://www.freeocalan.org/wp-content/uploads/2012/09/Ocalan–Confederalism.pdf

7 Democratic Confederalism – ROAR Magazine

8 Abdullah Ocalan, Capitalism and unmasked gods and naked kings: Manifesto for a Democratic Civilization, Volume ll (page 110). Published New Compass Press, Porsgrun, Norway and International Initiatives edition, Cologne, Germany 2017

9 The Murray Bookchin Reader. Edited by Janet Biehl (page 75) https://archive.org/details/themurraybookchinreader

10 Golphy O. Rojava’s democratic confederalism: the experiment of an American theory. 2016. https://www.reddit.com/r/syriancivilwar/comments/4fxpd5/rojava/s_democratic_confederalism_the_experiment

---

مەکسیم گۆرگی و ئەدەبی منداڵان … رەزا شوان

بەشێکی زۆر لە کەڵە نووسەرانی جیهانی (هۆنراوەنووسان، چیرۆکنووسان، رۆماننووسان، شانۆنووسان) منداڵانیان فەرامۆش نەکردوون، بەشێک لە نووسینەکانیان، بە تایبەتی بە منداڵان نووسیوون، بە شێوازێکی ئاسانتر و کورتتر و بەزمانێکی شیرین بەیان داڕشتوون، لەوانەش (تۆڵستۆی، چارلز دیکنز، ڤیکتۆر هۆگۆ، پۆشکین، ئۆسکارد وایڵد، تاگوور، مەکسیم گۆرگی، ئەحمەد شەوقی،…) لە هۆنراوەنووسانی کوردیشمان (ئەحمەدی خانی، فایەق بێکەس،

پیرەمێرد، زێوەر، گۆران، هەژار موکریانی، قانیع،...)
(ئەلیکسی ماکسیمۆڤیتش بیشکۆڤ) کە بە نازناوی ئەدەبی (مەکسیم گۆرکی) ناسراوە و نووسینەکانیشی هەر بەم ناوەوە نووسیون و بڵاوی کردوونەتەوە.
کەسێکە ڕۆماننووس و چیرۆکنووس و شانۆنووس و وتارنووس و چالاکوانێکی سیاسی ڕووسییە، خاوەنی شاکاری ڕۆمانی جیهانی (دایک: ١٩٠٧)ـە.
مەکسیم گۆرکی بە دامەزرێنەری قوتابخانەی ڕاستیی ئەدەبی و بە سەرکردەی شۆڕشێکی ئەدەبی لە ڕووسیا دەزانرێت.

مەکسیم گۆرکی لە (٢٨ی/ ئادار/١٨٦٨) دا، لە شاری(نیژنی نۆڤگۆرۆد) لە ڕووسیا لەدایکبووە.. تەمەنی پێنج ساڵان بوو، باوکی (مەکسیم پیشکۆڤ) کۆچی دوایی کرد.. دایکی (ڤارڤارا کاشیرنیا) دووبارە شووی کردەوە، نەنکی و باپیری (باوک و دایکی باوکی) ئەرکی پەروەردەکردن و بەخێوکردنیان گرتە ئەستۆیان.. باپیرەی پیاوێکی ڕەق و توندوتیژ و گرژ بوو.. بەڵام نەنکی ئافرەتێکی بەسۆز و میهرەبان و نەرم بوو، مەکسیم گۆرکیی زۆر خۆشدەویست.. شەوانە بە شێوازێکی شیرین چیرۆکی فۆلکلۆری خۆشی بۆ دەگێڕایەوە.. ئەم چیرۆکانە بوونە ئیلهام بۆ ئەوەی گۆرکی هەر لە منداڵییەوە ئارەزووی چیرۆک نووسین بکات.. بە هۆی دەستکورتی ماڵی نەنکییەوە، مەکسیم گۆرکی لە تەمەنی هەشت ساڵییەوە ناچاربوو کاربکات.. چەندین کاری قورس و سەختی کرد کە لەگەڵ تەمەنی دا ناگونجان وەکو ئشکردن لە نانەوەخانە، مانگی بە دوو ڕۆبل.. تەمەنی نۆ ساڵان بوو دایکیشی کۆچی دوایی کرد.. دوایش نەنکیشی کۆچی دوایی کرد.. گۆرکی بە مردنی دایکی و، بە تایبەتیش نەنکی کە زۆر خۆشیویستی و پێگەیەکی تایبەتی لە دڵیدا هەبوو، غەم و ناخۆشی و کەسەرێکی زۆر چووە دڵییەوە، کاریگەرییەکی زۆر تێکردن.. ژیان بۆ منداڵێکی بێنازی بێ دایک و بێ باوک زۆر ناخۆش و سەخت بوو.. چونکە هیچ دادەیەکی ئەوتۆی نەبوو ڕووی لێبکات.. ماوەیەک وێڵ و سەرگەردان و دەربەدەربوو.. بە ڕووسیادا دەسوڕایەوە.. شوێنێکی نەبوو تیا بسرەوێت.. لە تەمەنی نۆزدە ساڵان دا، لەبەر هەژاری و نەبوونی و بێ پارەیی و بێکەسی، هەوڵی خۆکوشتنی دا.. خۆی بریندارکرد و خەریک بوو بمرێت.

بەڵام زۆر جار ژیانی سەخت و تاڵ و پڕ لە مەینەتی و کارەسات، وا لە مرۆڤ دەکات کە زیاتر بڕوای بە خۆی هەبێت و خۆڕاگربێت و بێ هیوا و نائومێد نەبێت.. دەخۆ ناخۆشەی بە کۆتایی ژیان و جیهان نەزانێت.. بە گەشبینییەوە بگەڕێت بە دۆزینەوەی دەرگایەکی تری بەختەوەری و خۆشی.. بۆیە مەکسیم گۆرکی پەشیمان بوەوە، کورد

وتەنیش:"لە دوای تەنگانە شێنەیی دێت"
گۆرگی دەڵێ:" تا مرۆڤ زیاتر تاڵی بچێژێت.. زیاتر برسیی خۆشییەکانی ژیان دەبێت" دەشڵێ:" جیهان وەک شەوەکی تارێک وایە.. هەموو کەسێک دەبێت چرای خۆی داگیرسێنێت.."
مەکسیم گۆرگی لە ساڵی (١٨٩٢) لەگەڵ (کاترینا بیشکۆفا) دا کە چالاکوانێکی بواری مافەکانی مرۆڤ بوو، هاوسەرگیرییان کرد.. دوو کوڕیان بوو.
مەکسیم گۆرگی بە منداڵی زۆر حەزی لە قوتابخانە و لە خوێندن بوو، دەڵێ:
"ئەگەر پێمیان بوتایە، پێتدەخوێنی، بەو مەرجەی هەموو رۆژانێکی شەممان لە گۆڕەپانی (نیکۆڵا یەفسکی) دا، چینی دارکاریت دەکەین، بەگومان رازی دەبووم" زۆرحەزیش دەکرد کە بچێتە زانکۆ و خوێندنی باڵا تەواوبکات.. بەڵام هەژاری و سەرگەردانی رێگربوون لە رووی ئەم حەز و هیوایەی.
زۆریش لە قوتابخانەدا بەردەوام نەدەبوو، بچە بچە دەچوو.. بەڵام زۆری دەخوێندەوە.. یەکێک لەو پەرتوکانەی کە خوێندیەوە و سەرسامی بوو، پەرتوکی (زەردەشت وای وت" لە نووسینی بیرمەندی ئەڵمانی (نیتشە)).

گۆرگی لە ساڵی (١٨٩٠) دا بە نووسینی کورتە چیرۆک، دەستی بە نووسین کرد و بڵاویانی کردنەوە.. لە ساڵی (١٨٩٢) دا، یەکەمین چیرۆکی خۆی نووسی و بڵاوی کردەوە کە لەژێر ناونیشانی (ماکار چۆردا) دایە.. چەندین چیرۆکی تری بە دوای ئەم چیرۆکەدا نووسسی و بڵاوی کردنەوە.. دوایش دەستی بە رۆمان نووسین کرد، چەند رۆمانێکی بەرزی هەیە.. زیاتریش بە رۆمانی (دایک) ناوبانگی دەرکرد کە بە یەکێک لە شاکارە رۆمانە جیهانییەکان و کراوە بە فیلمی سینەمایی.. کە وەریان گێڕاوە بە زۆربەی زمانەکانی جیهان نووسەر رووناکبیر و سیاسەتمەداری کوردمان خوالێخۆشبوو مامۆستا (کەریمی حیسامی) رۆمانی (دایک)ی لە زمانی فارسییەوە وەگێڕاوە بە سەر زمانی کوردی..هەروەها گۆرگی چەند شانۆیەکی سەرکەوتووشی نووسیوون، زۆربەیان لەسەر تەختەی شانۆدا نمایش کران.. بە دەیان وتار و رەخنەی ئەدەبی و سیاسیشی نووسیوە.. هاوڕێتیشی لەگەڵ لینین و ستالین دا هەبوو.

شایەنی باسیشە وشەی (گۆرگی) لە زمانی روسیدا، مانای (تاڵ) دەگەیەنێت.. هەڵبژاردنی ئەم نازناوەش لە لایەن مەکسیم ەوە، دەگەڕێتەوە بە ئەو ژیانە تاڵە و سەخت و ناخۆش و پڕ کارەسات و

کوڕەوەری و مەینەتییەی کە گەلی روسی لە سایەی دەسەڵاتی قەیسەری دا دەیان چەشت.. ئەم راستییەشی بە چاوی خۆی بینی.. هەروەها بە ژیانی تاڵ و سەختی منداڵی و هەرزەکاری خۆی.. بە ژیانی تاڵی دایکە بەدبەختەکەی کە بە دەست مێردی دووەمییەوە، گیریخواردبوو.. کە پیاوێکی مەیزەدە و هەمیشە سەرخۆش و توندوتیژ بوو، دەستی لە دایکی دەوەشاند و هەر خەفەتیشەوە مرد.. ئەم هەموو تاڵییانە، وای لە مەکسیم کرد کە وشەی (گۆرگی: تاڵ) بکات بە نازناوی ئەدەبی و بەم ناوەوە بنووسی و بڵاوبکاتەوە.

گۆرگی سەرگوزشتەی ژیانی خۆی لە سێ بەشدا نووسیوەتەوە، دوو بەشیان باس لە تاڵییەکانی قۆناغی ژیانی منداڵی و لە قۆناخی هەرزەکاری و لە ژیانی سەخت و تاڵی خۆیەکی دەکات.
مەکسیم گۆرگی لە تەمەنی (٦٨) ساڵیدا لە ساڵڕۆژی(١٨ي/ یونی/١٩٣٦) دا لە شاری مۆسکۆدا کۆچی دوایی کرد.. لە گۆڕەپانی سوور، لە بن دیواری کرملین دا، لە ریزی شۆڕشگێڕان و نەمرەکانی روسیادا بە خاکیان سپارد.
ئەدەبی منداڵان لە روانینی مەکسیم گۆرگییەوە:
ئەوەی ئەمە لەم نووسینەدا مەبەستمانە ئاوڕدانەوە و روانینی مەکسیم گۆرگییە لە ئەدەبی منداڵان.. کە رۆڵێکی گرنگ و بەرچاوی هەبوو لە گەشەکردنی و پێشکەوتنی ئەدەبی منداڵانی روسی دا.. داواشی لە نووسەرانی ئەدەبی منداڵانیش کرد.. کە هەوڵی داهێنان و تازەگەری بدەن لە ئەدەبی منداڵان دا.
گۆرگی دەڵێ:" منداڵ لە هەموو سەردەمێکدا هێمای بێتاوانی و پاکی و خێر و راستی و جوانییە.." لە بارەی شێوازی نووسینیش بۆ منداڵان، دەڵێ:" پێویستە بە هەمان شێوازی نووسین بۆ گەورەکان.. هەر بەو شێوازەش بۆ منداڵان بنووسین، بەڵام بە ئاستێکی باشتر" لە روانینی ئەوەوە، پێویستە نووسین بۆ منداڵان، بەپێی خواست و ئارەزووەکانی منداڵان بێت، نەک بەپێی ویستی نووسەران.. گۆرگی تەنها بە قسە پابەندی ئەم بیر و باوەڕە و روانینانەی نەبوو، بەڵکو زۆر جار لەگەڵ منداڵان خۆشیان دادەنیشت و لێی دەپرسین: حەزتان لە چ جۆرە نووسینێکە؟ جارێکیان بە فەرمی بە ناردنی نامە ئەم پرسیارەی ئاراستەی ژمارەیەک لە منداڵانی روسیا کرد:"ئارەزووی خوێندنەوەی چی دەکەن..؟" لە زیاتر لە دوو هەزار منداڵەوە وەڵامی پرسیارەکەی پێگەیشت، نووسیبوویان لە "هەموو شتێک"
مەکسیم گۆرگی لەم وەڵامەوە، لە گرە و لە رێنماییەکانی گەورەکان وازیهێنا و دەستبەرداری فیز و خۆبەگەورەزانین بوو.. چووە نێو جیهانی وێنەوشەیی سەیر و سەمەرەی منداڵانەوە.. جیهانی راستی و

پاکی و بەتاوانی، گوڵی لە هیـوا و خواست و راز و لە خەونە شیرین و سـەوزەکانیان دەگـرت.. بۆیە مەکسـیم گۆرگـی فەلسـەفەی خۆی لە دەستەواژەی "هەمـوو شتـێک"دا چڕکردەوە.

مەکسیم گۆرگی، ماوەکەشی کردبوو بە ژوانگەیەکی نووسەرانی ئەدەبی منداڵان، زۆرجار لەگەڵیاندا دادەنیشت و گوێی لێدەگرتن.. باس و تاوتوێ نووسین و ئەدەبی منداڵانی لەگەڵ دەکردن.. بۆچوونەکانی و رێنمایی و ئامۆژگارییەکانی پێدەوتن.. چەند جارێکیش کۆبەکەی بە ئەدەبی منداڵان سازکرد.. خەڵاتی رێزلێنانی بە نووسەرانی تەکستە باش و براوەکان دەبەخشی.. شایەنی باسیشە مەکسیم گۆرگی، گەورەترین دەزگـای چـاپ و بڵـاوکردنەوەی ئەدەبــی منــداڵانی لە روســیادا دامەزرانــد.. کە هۆکـارێکی گرنـگ و هانـدەربوو، بۆ گەشەکــردن و پێشکەوتنی ئەدەبی منداڵانی روسی.
لە تێڕوانینی گۆرگییەوە پێویستە ئەدەبی منداڵان، هاوڕەوت بێت لەگەڵ پـەروەردەی نوێـدا.. پەروەردەش پەروەردەیەکـی کۆمەڵـایەتی بێت.. پەروەردەی کۆمەڵایەتیش بە لای گۆرگییەوە، ئەنجامدانی کاری شۆڕشگێڕانەیە.. رزگارکردنی مێشکی منداڵانە لە خەیاڵی پـووچ و لە داب و نەریتی بەسەرچووی سواو.. دەبێت منداڵان بە شێوازێک گەش و پەروەردە بکرێن، کە زیاتر لە داهاتوو بڕوانن، وەک لەوەی ئاوڕ لە رابردوو بدەنەوە.

گۆرگی دەڵێ:"کاروانی رابردوو ناتگەیەنێت بە هیچ شوێنێک" مەبەستی گۆرگیش ئەوە نییە، کە هێڵی راست و چەپ بەسەر رابروودا بهێنین و لەبەر چاوی منداڵانی بخەین، یا لە رەگەوە رەگکێشی بکەین.. چونکە ئەمـڕۆ لە دوێنێ لە دایک بووە، سبەینێش لە ئەمــڕۆ لەدایک دەبێت، ئەوەی رابردووی نەبێت، ئەمڕۆ و داهاتووشی نابێت.. مەبەستی گۆرگی ئەوەیە، پێویستە بە شێوەیەکی راستگۆیانە و روون، بەبێ ئارایش و رتـووش، باسـی رابــردوو بۆ منــداڵان بکەیــن.. لەم رووەوە دەڵێ:"پێویستە زانیاری لە خزمەتی منداڵاندا بێت.. منداڵانیش وا رابهێنین کە بیر لە داهـاتوو بکەنەوە.."
مەکسـیم گۆرگـی، جەخـت لەسـەر بـایەخی چیـرۆکە کۆنە میللیـەکـان دەکاتەوە، کە گرنگییان هەیە لە گەشەکردنی هۆش و هزری منداڵان، لە هەستکردنیان بە داهێنان لە هونەر و ئەدەب دا، لە دەوڵەمەنکردنی زمانیان، لە بەخشینی چـێژ و خۆشی و شادی پێیان.

رەزا شوان
نەرویـج: ١ی/ ئادار/٢٠١٨)

کورد لە تاراوگە و خەباتی مەدەنی و گەیشتن بە ئامانجە نیشتیمانی و نەتەوەییەکان .... هیوا ئەحمەد

لە ڕابردودا گەلی کورد لە چوارچێوەیەکی جوگرافیای قەتیس و بە میدیاو بێ کەس و بێ دەست چەوسێنراوەتەوە و خاکی داگیر کراوەو کۆمەڵ کوژوو جینۆساید کراوە ، دوژمنانی ئەم گەلە هەمیشە چەپۆکی قورس و داگیرکاریان لەسەر کوردستان بوەو زۆر لەم سەردەمە زیاتر کوشت و بڕو داگیرکاریان کردوە ، بەڵام بەهۆی نەبون یاخود کەم بونی کورد لە دنیای دەرەوەو جیهان بە گشتی و نەبونی میدیاو کەناڵ و نەبونی خەباتی مەدەنی نەتوانراوە دەنگی میلەتێکی چەوساوە بە جیهان و بە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و ئەوروپا بگەیەنرێت ، ئەوەی لە ئێستادا لە خۆرئاوای کوردستان ڕودەدات چ لە کۆبانێ لە شەڕی داعشداو چ لە عەفرین کە وڵاتێکی زل هێزی وەک دەوڵەتی تورکیاو دوهەم هێزی ناتۆ هێرشی داگیرکەرانەی کردۆتە سەر بە نیو هەندەی جینۆسایدی کیمیا باران کردنی شاری هەڵەبجەی باشوری کوردستان نابێت کە شارێک بەتەواوەتی خاپور کراو ژەهر خوارد کراو لە ماوەی ڕۆژێکدا ڕژێمی بەعس توانی کە مەرامی خۆی وەدەست بخات و هیچ وڵاتێکیش لە کاتی خۆیدا نەبو بە ڕژێمی بەعس بڵێت پشتی چاوت برۆیە !!

لە ئێستادا و لەم سەردەمی عەولەمەو تەکنەلۆجیایەدا بەو هەمو سەرمایەو چەکی پێشکەوتوو فڕۆکەسەربازیەوە تورکیا بە ناتوانێت عەفرین بگرێت ؟؟!!گومان لە خۆڕاگری و بیرو باوەڕی نەتەوەی و کورد پەروەری و بەرخەدانی شەڕڤانان و یەکینەکانی پاراستنی گەل نیە بەڵام گومانیش لە نابەرامبەری لە چەندەتی و جۆرەتی مەشق و چەک و جبەخانەی دەوڵەتی تورکیاو شەڕڤانانەدا نیە ئەوەی کە تورکیا ناتوانێت سنوری عەفرین بشکێنێت و بچێتە ناوەوە چەندی موقاوەمەت و شەڕو بەرگری شەڕڤانانە ئەوەندەیش موقاوەمەتی خەباتی مەدەنیە لە هەمو پارچەکانی کوردستان و لە تەواوی دنیا کە کوردەکان ڕۆژانە بە

خۆپیشاندان و چالاکی مەدەنی شەقامەکانی وڵاتانی دنیا پێ دەکەن و لە دەرگای کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی دەدەن و دەرگای پەڕلەمانی یەکێتی ئەوروپا دەگرن و لە دەی کەسایەتیە سیاسیەکانی جیهان دەدەن و پێیان دەڵێن ئەمەیش میللەتێکی ئازادی خوازو دیموکراتی خوازین و دەمانەوێت وەک تەواوی میللەتانی جیهان بژین و خاک و ماڵ مان پارێزراوبێت ،هەر ئەوەیشە وایکردوە کە دەوڵەتی تورکیا لەژێر فشاری نێودەوڵەتیدا نەتوانێت بەو مقاوەمەتەی شەڕڤانان بەو هێزە نابەرامبەرەوە سنوری عەفرین بشکێنێت ، دەنا خاپور کردنی خاکی عەفرین لەڕوانگەی سەربازیەوە بۆ دەوڵەتێکی وەک تورکیا هیچ جیاوازیەکی نیە لە خاپور کردنی هەڵەبجە و بە چەند کاتژمێرێک دەتوانێت بیکات.

کەواتە دەبێ گەلی کورد و تاکی کورد لەم خەباتە مەدەنیەی کە دەکرێت بە تایبەتی لە تاراوگە نائومێد نەبێت و ڕۆڵی خۆی بە کەم نەگرێت ، بەشداری کردن لە خۆپیشاندانەکان و چالاکیە مەدەنیەکاندا فەرقێکی ئەوتۆی نیە لە خۆچەکدارکردن و سەنگەر گرتندا ،هەردو جۆرەکە تەواوکەری یەکترین و بە هەردو جۆری خەبات کورد دەگاتە ئامانجە نەتەوەی و نیشتیمانیەکانی ، هەر لەم ڕوانگەیەوە دەتوانین بڵێین خەونی بەدیهاتنی ئاواتەکانمان نزیکە و گەلی کورد لە ئێستادا گەلێکی ناسراوو کراوەیە بەڕوی جیهاندا و کێشەی ئەم گەلە لە داگیرکاری و چەوساندنەوەی گەیەنراوەتە تەواوی جیهان و ئەم خەباتە مەدەنیانە کە لەئێستادا ئەنجام ئەدرێن زۆر لە خەباتی چەک و شەڕو خوێنڕێژی کە لەوڵاتانی دیموکراتی خوازدا نەفرین کراوە بەهێز ترو کاریگەر ترە بەردەوامیدان بە خەباتی مەدەنی و بەشداری کردن لە خۆپیشاندانەکان و چالاکیە مەدەنیەکاندا گەلەکەمان دەگەیەنێتە کەناری ئارام .

ئایا ئەردوگان لەنەوەی ئەوانەیە کە کورو برای خۆیان

بۆ کورسی کوشت؟ … عیماد عەلی

ئەگەر یەکتێز رەفتارەکانی ئۆردوگان بخوێنیتەوە، لە ناپاکی و پاشقولدانی ئەربەکان و نزیکترین هاورێیانی خۆی لە گول و داود ئۆغلۆ و گویلەن و چەندینی تری نێوخۆی حزبەکەی خۆی، دواتر لە مێژووی تورکیا و بە تایبەتی زەمانی عوسمانیەکان وردبیتەوە و بەراوردێك بکەیت، بۆت دەردەکەوێت هاوشێوەی زۆری هەیە و هیچ سەرتسورنامێنێت لە سیاسەتەکانی ئەمرۆی ئەم ملهورە. بۆ زانینمان دەبێت ئەوە ریز بکەین کە عوسمانیەکان چیان کردووە:

1- یەکەم کەس سوڵتان مورادی یەکەم باپیری سوڵتان محەمەدی فاتیح بوو، کە بە دەزووی توندوتۆڵ دروستکراوی ئاوریشم سوڵتانی مەحمودی برای لە خرپەی خەودا خنکاندا.
2- سوڵتان محەمەدی فاتیح؛ برایەکی شیرەخۆری شەش مانگەی بە ناوی میر ئەحمەد لە ترسی کورسیەکەی خۆیدا کوشت.
3- سوڵتانی سەلیمی یەکەم؛ هەردووبراکەی خۆی کوشت بۆ ئەوەی خۆی ببێتە جێنشینی باوکی و لە دوا ساتەکانی حوکمەکەیدا هەوڵی کوشتنی کورەکەی خۆیشی دا بەڵام بە لێهاتوویی دایکیەوە رزگاری بوو، دواتر بە ناوی بە سوڵتان سلێمانی قانونی ناویدەرکرد.
4- سوڵتان سلێمانی قانونی؛ خۆشەویسترین کوری خۆی دەخنکێنێت و کورەزا شیرەخۆرەکەی سەردەبڕێت.
5- سوڵتانی سەلیمی دووەم براکەی خۆی و منداڵەکانی خنکاند .
6- محەمەدی سێیەم پاش وەرگرتنی عەرشی عوسمانی بەچەند کاتژمێرێك نۆزدە برای میری خۆی کوشت، کە سێ میریان منداڵی شیرەخۆرە بوون و پێنجیشیان لە نێوان دوو بۆ شەش ساڵان بوون.
7- مورادی چوارەم سێ برای خۆ کوشت و لەگەڵ ئەوەشدا چەند منداڵی دەبوو بە نەخۆشی دەمردن، بۆیە سوڵتانە کۆسیم ی دایکی بەهەر جۆرێك بوو نەیهێشت ئیبراهیمی برای بکوژێت بۆ ئەوەی بنەماڵەکەی بنبر نەبێت.
8- سوڵتانە کۆسیم دواتر بەخۆی ئیبراهیمی کوری کوشت لەبەر ئەوەی هەرەشەی شاربەدەرکردنی لێکردبوو، بۆیە محەمەدشازادەی تەمەن شەش ساڵی کردە جێنشین بۆ ئەوەی بە خۆی کاروباری دەوڵەتی عوسمانی بەرێوەبەرێت.

ئەم رەفتار و عەقلیەت و مامەڵە سیاسی و فکریەی عوسمانیەکان بە ناوی ئاینی ئیسلامەوە، بەم شێوەیە لە هیچ شوێنێکی دونیا و لە هیچ قۆناغێکی مێژوویدا بەم توندی و دلرەقی و نەشیوایەوە نەبووە،

مەگەر لە خەڵکێکی لەم شێوەیەی عوسمانیی تۆرانیدا نەبێت کە وەچەکانیان تا ئێستا شانازی بەو مێژووەوە دەکەن.
بۆیە، لێرەدا بۆمان دەردەکەوێت ئەم رەفتار و مامەڵەکردن و عەقڵیەتەی ئێردوگان لەو سوڵتانانە زیاتر نیە و، هەمیشە چاوی لە گێرانەوەی هەیبەت و هەژمون و شکۆی سەڵتەنەتەکەیە بۆ تورکیای کەمالیست .
ئەمرۆ، لەم شەرە دەستەویەخەی ئەردوگان کە بە کورد و عەفرین دەیفرۆشێت” ئەوەی بۆ سەلماندین کە بەو عەقڵیەتەوە دەجوڵێتەوە و هیچ سەرمان سورنەمێنێت کە هەرچیەکی بۆ بکرێت دەیکات تەنانەت بەکارهێنانی هەر چەکێکی مرۆڤکوشیشی بەدەست بێت، لەبەر ئەوەی لە نەوەی ئەوانەیە کە بۆ کورسی برا و منداڵی خۆیان بە قێزەونترین رێگە کوشتن، ئەگەر بۆیان بکرێت کوردکوشتن هەر ئاوخواردنەوەیە لایان.

خەونەکەی (باران) ...
نوسینی: عەلی حەمەڕەشید

(باران) لەگەڵ ئەوەی کە زۆر حەزی لە قوتابخانە بوو، بەڵام هەندێک جار بێزاری خۆی دەردەبڕی، چونکە پەڕاو و پەڕتوکەکانی زۆر قورس بوون، کە دەگەڕایەوە جانتاکەی دەکردە شانی، پشتی دەیدایە ئازار. ڕۆژێک دوای گەڕانەوەی لە قوتابخانە پشوویەکی کەم، ئایپادەکەی هێنا و لە دڵی خۆیدا وتی خۆزگە لە جیاتی پەڕاو و پەڕتوک تەنها ئەم ئایپادەم دەبرد بۆ قوتابخانە. بەردەم بیرکردنەوە لەو بابەتە، چونکە ماندوو بوو خەوێکی ئارام ئامێزی بۆ کردەوە .(باران) خەونێکی خۆشی بینی، کە بە ئاگا هاتەوە چووە لای هاوڕێکانی وخەونەکەی بۆ گێڕانەوە، لە خەونمدا مامۆستا بووم، لەگەڵ مامۆستاکانی تردا هەموو پەڕتوکەکانی پۆلی یەکمان سکان کرد و بە قوتابییەکانمان وت کە ئایپادی هەیە، بەیانی لەگەڵ خۆی بیهێنێت! چەند خۆشبوو هەموو هەیانبوو .بۆ بەیانی هەمووان ئایپادەکانیان هێنابوو ناوی خۆشیان لەسەر نوسی بوو . لەمان وەرگرتن و بابەتە سکانکراوەکانمان لەسەر ئایپادی هەریەکەیان دابەزاند .بۆ ڕۆژی دواتر لەسەر ئایپادەکە وانەیان دەخوێند و هەر

لەسەر ئايپادەكەش ئەركەكانيان دەنوسيەوە,لە وانەى پێنجەمدا پێمان وتن بۆ بەيانى پێويست ناكات جانتا قورسەكانتان بهێنن.چونكە ئێستا هەموو بابەتەكان لەسەر ئايپادەكانتان هەن.باران بە پێكەنينەوە وتى: بەداخەوە كە بە ئاگا هاتمەوە تەماشادەكەمما مۆستا نيم وهەروەك جاران قوتابيم!جانتا و ئايپادەكەشم هەروەك خۆيان ماونەتەوە،ئيتر هەمووان دايانە قاقاى پێكەنين و وتيان:خۆزگە خەونەكەى باران دەهاتە دى بۆ هەمووان.

ئاڵتون … پشكۆ ناكام

…. ئەم عالەمە زۆر سەيرن ، ياخوا بە شتێكەوە نەيگرن تا كەوڵى نەكەن وازى لێ ناهێنن ، ئەوەتا بەربونەتە وێزەى نوێنەرە ئازيزە خەم خۆرەكانمان لە پارلەمانى نمونەى پاكى و ديموكراسى و بێ لايەنى هەرێمەكەمان ، چى قەوماوە ؟ گوايە ئەو بەڕێزانە ڕازى نەبوون بەوەى تەقاعوديان لە چوار مليۆن دينار، تەنيا چوار مليۆن !! كەمتر بێت… ئێ هەقى خۆيانە ، ئەبێ معاشەكەيشيان هەر وەك كورسييەكانيان لە عەوام بەرزتر بێت ، ئێمە ئەبێت چاك لەوە تێ بگەين كە پارلەمانتار بۆ ئەوەى باش بير بكاتەوە و خێرا تر بە دواى سكاڵاكانى خەڵكەوە بچێ پێويستە سيحەتى باش بێت ، سيحەت باشيش بێ خواردنى گران و پڕ لە ڤيتامين نايەتە دى ، لەم وەزعەشا بۆ ئەوەى نوێنەرەكانمان سيحەتيان باش بێ و باش بير بكەنەوە مەوداى ئەقڵ و فكريان بە دەيان كيلۆ مەتر بڕوات ئەبێ سێ ژەمە خواردنێك بخۆن كە هاوتا بێ لەگەڵ ئيدراك و تێگەيشتنيان بۆ گرفتە ناوخۆيى و دەركيەكان ، هەمووشمان ئەزانين ئەمڕۆ خواردنى باشى شايەستە بەوان گرانە ، بۆيە لەوانەيە نە معاش نە تەقاعوديەكەشيان بەش بكات ، لەوانەشە بكەونە قەرز كردن..!

بۆ سەيارە گرانەكانيشيان ، ئەوان نوێنەرى ئێمەن چاوى ناحەز نەيارانى ديموكراسيان لەسەرە، جا بۆ ئەوەى كەس زەفەريان پێ نەبا ئەبێ سەيارەى خێرا و تۆكمەيان پێ بێت تا مەحفوز بن و هيچيان بەسەر نەيەت، خەڵكى وك ئێمەومانان دروست ئەبێتەوە ، بەڵام خەڵكى وەك ئەوان يەك جار لە تەئريخ و جوگرافياش دروست ئەبن ، ئێوە بير بكەنەوە خوانەكردە نوێنەرێكمان بە كارەساتى هات و چۆ لە كيس بچێت

چەن زەحمەتە یەکێکی تر شوێنی بگرێتەوە ، چونکە وەختێکی زۆر ئ□ بات تا فێری ئسوڵیاتی پارلەمانتار و چونیەتی " خۆتێر کردن" و سیحەت باشی ئەبێت، جا بۆ سەیارەی باش و خێرا و قایمیان نبێت ! هەقە بۆ ئەوەی دەستی ناحەز نەیانگاتێ و بێمزەرەت بن سەرو هاممەر یان مودەڕەعەکیشیان بەنێ بۆ کاتی تەنگانە…

جگ لەوەش ئێمە نوێنەری وامان هەیە بۆ دیفاع کرن لە مافەکانی میللەت چوار ساڵە هەر هاوار هاوارێتی و هەر ئەقیڕێنێ ، دەیان جار تووشی نەخۆشی قوڕگ و لەوزەتەین بوە ، ئەی ئەگەر معاش و تەقاعودییەکەی زۆر نەبێ ناتوانێ چارەسەری خێرا و باش لای دکتۆری باش وەربگرێت، بۆ ئەوەی سەرلەنوێ بتوانێ هاوار هاوار کات نابێ دەرمانی ساختە (هی عەوام) بەکار بهێنێت ، بە ناشکوریش نەبێت خۆ مەطارەکان هەر داخراون و ناتوانن بچن بۆ دەرەوەی ووڵات بۆ چارەسەری قوڕگ و دیفاع کردن لە نەخۆش و پەککەوتەکانی میللەت / بەشی عەوام..!! جگە لەمانەش نوێنەری وامان هەیە روژانە بە فەردە و کیلۆ جەردی " دز" ییەکانمان لە تەلەفزیۆنەکانەوە بۆ ئەژمێرێت ، ئێ خوێنەوەی ئەو هەموو ژمارانە بکەیت بە دینار ، تەقاعودییەکەی ئەبێ لە چوار ملیۆن دینار تێپەڕێت…هەر هیچ نەبێ هەقی ئەوەی مێشکی بوە بە قاسە لە قاسەکەی پارلەمان تەقاعودییەکی موحتەرەمی بۆ دابنرێت… ئەوەشمان لە بیر نەچێ " نوێنەری هەژاران "ی وامان هەیە کە ئەیەوێت بیسەلمێنێت کە : تێر ئاگای لە برسیە ، جا ئەو زاتە ئەگەر معاش و تەقاعودییەکەی زۆر نەبێت ناتوانێ تێر بێ و ئاگاشی لە برسییەکان نابێ ،. زۆر گرنگ و جێی سەرنجە کەسێک گیرفان و وورگ پڕ بێت و دیفاع لە برسی بکا و هەست بە برسێتی ئازارەکانی " عەوام " بکا و سەلماندنیشە کەتێر ئەتوانێت ئاگای لە برسی بێت ، نەک وەک ئەوەی کە ئەووترێت " تێر ئاگای لە برسی نیە..!" معاش و تەقاعودی باش و زۆریش ئەو نوێنەرانە بە "تێر" ێتی ئ□ه□□ت□وە و زیاتر و لە نزیکتر ئاگایان لە برسییەکانی هەرێم ئەبێت..خەڵکی کوردستان ئەبێ مەمنوون بن کە نوێنەری وایان لە پارلەمان هەیە بە چوار ساڵ چوار جوملەی نەووتوە، بەڵام کام جوملانە ؟ هەمووی عیلم و سیاسەت و دیفاعە لە ئێمە ، ئاساییە هەر جوملەیەک بە یەک ملیۆن دینار لە تەقاعودییکەی بۆ حساب برێت ، چونکە ئەو جوملانە زۆر دەگمەنن و زۆر کەم گوێمان لێ ئەبێت ، هەموو شتێکی دەگمەنیش گرانە ، هەر وەک ئاڵتون..

خەڵکی باشوری کوردستان لە چاوەڕوانی (گۆدۆ)دا ! … ئاری زێندینی

ئەوە نە وەزعە نە قەیرانە نە سیاسەتە نە کارەساتە نە گەندەڵیە نە کێشەی ئیداریە نە ئابڵوقەی سیاسی وئابوری نە قەیرانی دارایە ئەوە سەد لە سەد بەڕەڵایە! حکومەتی هەرێم ستێپی نەماوەوبەرەوهەڵدێرولێژایی دەڕوات قەت ناتوانێ چاکی بکات چاکی بکات خراپتردەبێت! ئەو وەزعە یان خوا یان عەبادی یان ئەمەریکا ئەوە قسەو قسەلۆکی خەلکە قوربەسەرەکەی باشوری کوردستانە, چونکە دەڵێن ئەوە غەزەبی خوایە و سیاسەتی بەغدایە و دەستتێوەردانی ئەمەریکایە و حیزبایەتی حیزبەکانی کوردستانە گومانیشدەکرێت بەئەنقەست وا کرابێت بۆ مانەوەو درێژەپێدانی سیاسەتی خۆیان وبازرگانیان.حکومەتی هەریمی کوردستان داهێنەری سیاسەت و میکانیزمی (نیوە موچە, چارەگە موچە,پاشەکەوت لە موچە) ژیان لە کوردستان هەمووی نیوە نیو ژەمە خواردن نیوە کارەبا نیوە دەوامکردن نیوە زەوق نیوە عەیب نەبی با نەیڵێم هتد ….., دەسەڵاتداران بەسەر لاشەی هاوڵاتیان گوزەردەکەن و دەژین هاوڵاتی بۆتە قەڵغان بۆ بەرگری سیاسەتی نیوەوچارەگ.

هاوڵاتی بۆتە چەکی میلانێوهامەری ئەمەریکی و قەناسی دوورهاوێژ بۆ رووبەرووبوونەوەی هەموو قەیران و پێشهاتەکان وەك حەشدی شەعبی و داعش و قەیرانی دارایی,جیاوازیمان چیە لەگەڵ وڵاتێکی وەکو (میسر) فەرمانبەرێك لە کاتی موچە وەرگرتن نەتوانێت کیلۆ گۆشتێك بکڕێ, هەزاران دەرچوی کۆلیژ دانامەزرێن بەرەو هەندەران , وەرە حیزب وەرە حکومەت دوژمنی خەڵکی خۆت بیت چاوت لە موچە و پارەی خەڵك بێت دڵنیام هەموو حیزبەکان پێیان خۆش نیە موچە لە بە غداوە بێت چونکە بۆ ئیش کار دەمێننەوە بەرنامەوپرۆژەیان تەواو دەبێت چونکە کەرەستەی وان هاوڵاتیە وەك داشی دامە! گەر یاپرخیش دروست بکەن هەر بە هاوڵاتی دەیپێچنەوە! مەعلومە و دیارە خەلك دەڵێن (یان خوا یان عەبادی یان ئەمەریکا) ئەی حکومەتی هەرێم ئەی دەست وئەقڵی خۆتان, هەندێك جار دەڵێن کورد حکومەتاتی پێناکرێت و بەس پارەی

دەوڵەت بەڵام ئەم دیاردە بەس لە باشوری کوردستان وجوودی هەیە کوردانی (ئێران و تورکیاوسوریا) بەم شێوەیە نین ئەمەش سەبەب و رەهەندی مێژوویی خۆی هەیە.

خەڵك لە باشوری کوردستان بە جارێك گێژووێژ بووە بۆ پارەوبازرگانی لەوانەیە ئێستا دەسەڵاتداران داهاتی دوکانەکان بکاتە نیوە لە گەڵ خاوەن دوکانەکان لاریان نیە قبوڵیانە! بەڵام ڕاستە (یان خوا یان عەبادی یان ئەمەریکا) دەتوانن ئەم دۆخەی باشوری کوردستان ئاسایی بکەنەوە بۆ؟ لەبەر ئەوەی (خوا) خاڵقی کەونوکائیناتە چاکەوخراپە هەرئەودەیکات هەمووی بۆ تاقیکردنەوەی مرۆڤەکانە ئەوە مرۆڤەکان خۆیان وادەڕۆن و واش تێگەیشتوون لەم دونیایە, (عەبادی) سەرۆك وەزیرانی عێراق پارە وبریاڕبەدەست ئەوەولێژنەی ناردۆتە کوردستان دەشتوانێت بە موچەوپارە نەوەك فەرمانبەری کوردستان بەڵکو دەسەڵاتدارانی کوردستانیش ڕازی بکات خەونی دەوڵەتی کوردیش لە گۆڕنێت هەروەك چۆن ریفراندۆمی هەڵوەشاندەوە, (ئەمەریکا) ئەوەش هەر قسەی خەڵکە دەڵێن هەمووی ئەمەریکایە هەموو ئەمەریکا داعشی دروستکرد هەموو ئەمەریکا نەفتی برد گەر ئەمەریکا زەغت بکات وەزعەکە باشتر دەبێت,هاوڵاتی کوردوحکومەتی هەرێم چاوەڕێی (عەبادی و خواو ئەمەریکا) ئەی خوا ئەقڵی نەداوەتە مرۆڤ و تاقی دەکاتەوە کارێك بەکارێك بکات, عەبادیش دەڵێ حکومەتی کوردی خۆتانە کێشەی من نییە, ئەمەریکاش دەڵێ هاوڵاتی بابەخۆی داوایی مافی خۆی بکات تۆزێك بەغیرەت بن ئەوجا ئێمە هاوکاریتان دەکەین.ئەوەی لە کوردستان دەگوزەرێ بە هیچ دانی فەرمانبەرومامۆستاودوکتۆروخانەنشین وکارمەندانی دامووەزگاکانی حکومەتە, بەئاشکراوبەڕاستەوخۆیی بەرپرس قەشمەری بە هاوڵاتی کورد دەکات کە تۆ هیچت پێناکرێت ئەگەرنا مەعقول چیە مەسئول وبەرپرس لە ماڵەوە حیمایەی هەبێت و بەشیری گامێش خۆی بشوات و کارەبایی (24) سەعاتی هەبێت و داوودەرمانی لە وڵاتانی ئەوروپی بۆ بێت!

ئەوەی لە کوردستان دەگوزەرێ شێوەیەکە لە کۆیلایەتی و فەرمانڕەوایی سەدەکانی پێش ناوەڕاست بەڵام بەشێوەی (مۆدێرن) بە چەواشە کردنی خەڵك و لێڕاهاتنی خەڵك و سست کردنی تواناکانی مێشکی مرۆڤەکان لە جیاتی دوژمن و داگیرکەران پێمان بکات ئێمە خۆمان بە خۆمانی دەکەین بۆ ئەوەی پێی بزانین! گەرنا ململانێی حیزبەکان بۆچی ؟ لەکارکەوتنی حکومەت وپەرلەمان بۆچی؟ نەبوونی موچە بۆچی؟ خانەنشینکراوێك تەمەن (70) ساڵ بۆ پارەوموچە بۆچی؟ چارەسەرکردنی ئەو وەزعە بۆچی (یان خوا یان عەبادی یان ئەمەریکا) ئەی خەڵکی

کوردستان یان حکومەتی هەرێمی کوردستان,ئەوەی لە کوردستان روودەدات لە هیچ شوێنێکی دونیا روویینەداوە لە سێ شاروپارێزگا نەتوانی بژی نەتوانی دادپەروەوەی و یەکسانی و ئازادی جێبەجێبکەی.

لە دوایی ڕاپەڕین هێڵی (36) دانرا لە (2005) فیدرالیمان وەرگرت لە کاتی هێرشی داعش لە ئاسمانەوە فڕۆکەی هاوپەیمانان ئێمەی پاراست کەواتە نە عەبادی نە خوا نە ئەمەریکا دەستت ناگرێ و بتژیێنێ بەڵکو خۆت بە خۆت بزانی چۆن دەژی و بۆچی دەژی ئەوە نە سەدەکانی ناوەڕاستە نە سەردەمی ئەفسانەی تەنها بیربکەیەوەو دانیشی بەڵکو سەردەمی زانست وتەکنۆلۆجیایە دەبێت بیربکەیەوەوبکەویە سەر پێ تەنها بۆخۆت نەژی بەڵکو بۆ هەمووانیش بژی چونکە خەڵك لە کوردستان بەجارێ خۆپەرست بووە پێویستی بە فۆڕمات کردن هەیە مێشکی قورس بووە شتی زیادی تێدایە! معقول چیە فیتەرێك لە ساعە معاش خۆرە دوکاندارێك معاش خۆرە بندیوار نوسراوە! بەو مانایەی بڵێت مامۆستاوفەرمانبەر سەردیوارن معاشیان نیە دونیا عەکس بووەتەوە ئەوەی لە بنەوەیە دیارن سەرەوە دیار نیینە, یاسا بۆ فەقیری پارەوبودجەومەزرەعەوڤیلا بۆ مەسئول وخاوەن زەلام! هەریمی کوردستان دارستانێکە یاسایی بەهێزەکان جێبەجێدەکرێت! نەوەڵا لە هەمووی سەیرتر نەوت فرۆشبیت بەڵام یەك قەترە نەوت بۆ هاوڵاتی خۆت نەبی !

دوو کاری کاریکاتێری ... خەون و یەکسانی ... جەبار

خەون...

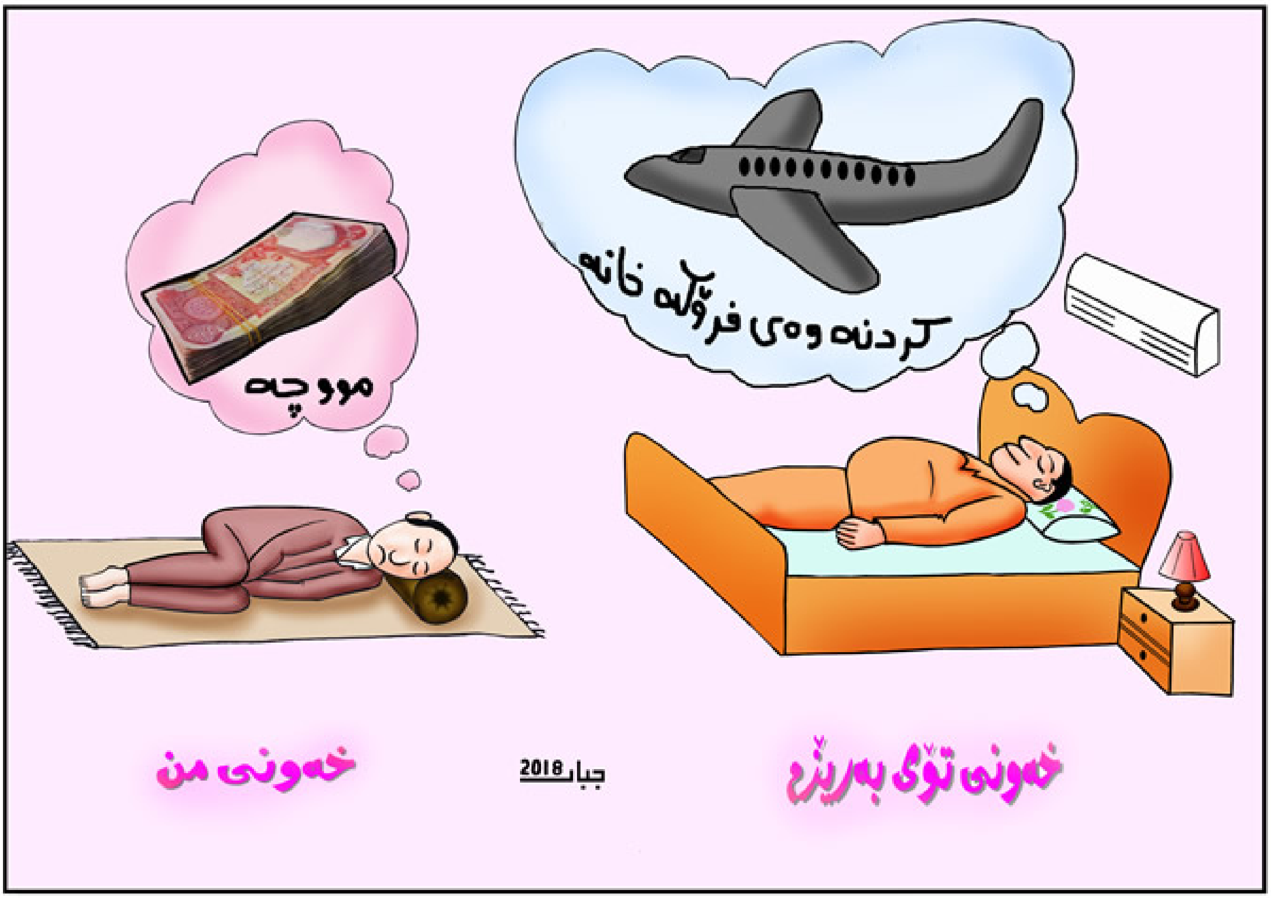

یەکسانی ...
http://dengekan.ca/wp-content/uploads/2018/03/jabar_yaksany.jpg

---

نیشتمان ... شیعری: نزار قبانی – وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

کاتێک نیشتمانێکەم
ئەگەڕێم
جگە لە دەفتەرێک
چی ترم پێ نیە
ئەم بازگەیە ئەمنێرێتە
ئەو بازگەیە

لەم سەربازگەیە
بۆ ئەوەی ئەوبەر …!
منیش جگە لە چۆلەکەیەک
چی ترم
لە گیرفانا نیە..
بەڵام"ئەفسەر" ڕام ئەگرێ
و
داوای پاسپۆرتی
چۆلەکەکەم لێ ئەکا..!!
لەم نیشتمانە
“..ووشە..”
پێویستی بە مۆڵەتی
تێپەڕ بوونە..
لە چاوەڕێی فەرمانی
کار بەدەست
فڕێ ئەدرێمە
سەر ئەرز
سەیری ئەو هەموو
فەردە ” لم “ە ئەکەم
و
فرمێسکی چاوم
وەک دەریا وایە
.. و…
ل□ بەر دەمما لافیتەیەک
لە یەک
” نیشتمان”ی ئەدوێ
لە یەک
“میللەت” ی ئەدوێ…!!
منیش وەک ” مشک ” ێکی
بێ دەستەڵات
هەر دانیشتووم
هێڵنجی غەمەکانم، ئەیەم..
و
هەموو دروشمەکان
ئەسڕمەوە
و
ل□ بەر دەم دەروازەی

نیشتمانم
وەک کوپێکی شکاو
هەر…فڕێ دراوم …

****

لەبارەی سێکس و ئەخلاقەوە … هیوا سەعید

کاتێک تێگەیشتنی سێکس لە تێگەیشتنی ئەخلاق دەبەسترێتەوە، لەگەڵ ناوهێنان و گۆکردنی وشەی سێکس یەکسەر کردەیەکی نائەخلاقی و دیمەنێکی نەشیاو و تێگەیشتنێکی نێگەتیڤمان بۆ دروست دەبێ. کەچی سێکس پەیوەندی بە ئارەزو هەیە و ئەخلاق پەیوەندی بە ویست و ئیرادەوە هەیە و لە یەکتر جیاوازن. هەروەها ئەم دووانە ئارەزو و ویست لە بەریەککەوتن و ململانێدان، هەندێک شت هەیە ئارەزو دەیەوێ و ویست دەبێتە ڕێگر لە بەردەمی و سەرکوتی دەکا، بە پێچەوانە زۆرجار ویست بەرگەی ئەو ململانێیە ناگرێ و دەکەوێتە بن دەسەڵاتی ئارەزوەوە. بۆیە دەکرێ بڵێین سێکس چێژە و ئەخلاقیش پابەندبونە، یان پابەندبونێکی ناوەکی و دەرەکییە.

لە زمانی ئینگلیزی هەردوو وشەی ئیتیک (Ethick) و مۆڕاڵ (Moral) کە بە مانای ئەخلاق دێن لە وەرگێڕانیان بۆ کوردی ئیتیک دەبێتە ڕەوشت و مۆڕاڵیش یانی ئاکار.
لە بەرئەوەی ڕەوشت ئەو جۆرە ئەخلاقەیە لە دەرەوە و لەلایەن ئەوانیتری وەک ئایین و کلتور و یاساکانی دەوڵەتەوە بەسەر مرۆڤ دەسەپێنرێ. بە مانای ئەوەی هەندێک حەز و ئارەزو هەیە لە ترسی باج و سزادانی ئایینی و کلتوری و یاسایی مرۆڤ ناوەرێ مومارەسەیان بکا و پابەندبونی بە ڕەوشت پابەندبونێکە لە ترسان و ڕەوشتیش ئەخلاقێکی پیشەیی و هەڵبژاردنێکی ناچارییە.
لە بەرانبەردا ئاکار ئەخلاقێکە بێ هیچ ترس و سەپاندنێک لە ناوەوەی مرۆڤ دێتە دەرەوە و جگە لە گوێگرتن لە دەنگی ناوەخۆی پابەند نییە بەو یاسا و ڕەسایانەی لە دەرەوەی ئەو بونی هەیە.

کەواتە سێکس ئەوکاتە دەبێتە بێ ئەخلاقی ئەگەر هاتو ئارەزو لەپێناو تێرکردنی خۆی سەی لە زۆرلێکردن و دەستدرێژی نەکردوە و گوێی بەو دەنگە ناوەکییە و بە ئاکار نەدا.

لێرەدا نائەخلاقییەکە پێویست نییە بە وروژاندن و لێکشاندنی جەستەیی، بەڵکو لەوەدایە بەرانبەرەکەی وەک کەرەستەی تێرکردن و لە خزمەت ئارەزوی خۆی بەکارهێناوە و ویست و ئیرادەی لێ زەوتکردوە. واتا بێ ئەخلاقییەکە لە زەوتکردنی ویست و ئیرادەکە دایە. ئەگەرنا کردەی سێکس بەخۆی تەنیا چێژە و هیچی بەسەر بابەتی بە ئەخلاقی و بێ ئەخلاقییەوە نییە.